

MAHALLE MUHTARLARININ SORUNLARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: İZMİR KARŞIYAKA İLÇESİ ÖRNEĞİ*

Osman NACAĞ²

Öz

Mahalle, idari örgütlenmenin temelini oluşturmaktadır. Tarihsel kökenlerinin çok eskilere dayandığı görülmektedir. Tarihsel süreçte mahalle yönetiminden sorumlu yöneticilerde değişiklikler meydana gelmiştir. Ancak 19. yüzyıldan itibaren mahallenin yöneticisi muhtardır. Muhtar, ortaya çıkışından günümüze kadar birçok önemli görevi yerine getirmektedir. Fakat son dönemde muhtarların birçok sorunla karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür. Bu sorunlar, muhtarların görevlerini gereği gibi yerine getirmelerine engel olmaktadır. Bu nedenle çalışmanın amacı mahalle muhtarlarının yaşadığı bu sorunları, bir alan araştırmasıyla analiz etmektir. Çalışmada mahalle muhtarlarının sorunlarının tam olarak anlaşılabilmesi için literatür taraması ve doküman incelemesi sonrasında İzmir Karşıyaka ilçesinde yapılan bir alan araştırmasına yer verilmektedir. Çalışmada elde edilen bulgulardan muhtarların; yetkisizlik başta olmak üzere hukuki, mali, personel, teknolojik altyapı, diğer kurumlarla ilişkiler ve özlük hakları gibi konularda birçok sorun yaşadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler, Mahalle Yönetimi, Mahalle Muhtarları.

JEL Kodları: H83, H70

A FIELD RESEARCH ON THE PROBLEMS OF NEIGHBORHOOD MUKHTARS: THE CASE OF IZMIR KARSİYAKA DISTRICT

Abstract

Neighborhoods constitute the basis of administrative organization. It is seen that its historical origins date back to ancient times. In the historical process, there have been changes in the administrators who's been responsible for neighborhood management. However, since the 19th century, the mukhtars (representatives) have been the administrators of the neighborhood. Until today, the mukhtar has been fulfilling many important duties since its emergence. However, it is possible to say that mukhtars have been facing many problems as well. These problems prevent mukhtars from performing their duties properly. Therefore, the aim of the study is to analyze these problems experienced by neighborhood mukhtars through a field research. In order to fully understand the problems of neighborhood mukhtars, a field research in İzmir Karşıyaka district is done after literature review. The findings present that the mukhtars face many problems such as in legal, financial, personnel, technological infrastructure, relations with other institutions and personal rights, especially the lack of authority.

Keywords: Administration, Local Governments, Neighborhood Administration, Neighborhood Mukhtars

JEL Codes: H83, H70.

*Bu çalışma için Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Üniversitesi Etik Kurulunun 02.10.2023 tarihli toplantısının 30 nolu kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

² Dr. Öğr. Üy., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, onacak@adu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2010-5059>

GİRİŞ

Mahalle, insanların bir araya gelmesiyle oluşturdukları en alt düzey yerleşim yeri olarak Osmanlı Devleti son dönemi ve Türkiye Cumhuriyetindeki, temel yönetim birimlerinden birisidir (Akman, 2018, s. 517). Hem sosyolojik hem yönetsel açıdan büyük önem taşıyan mahalle yönetimi, Osmanlı'dan Cumhuriyete devrolan kurumlardan birisidir. Tarihsel süreçte birçok sorunla karşı karşıya kalan mahalle yönetimi, bu sorunlarına rağmen hala varlığını devam ettirmekle kalmamakta aynı zamanda sayı olarak artmaya devam etmektedir. Özellikle 2012 yılında yasalanan 6360 sayılı kapsamlı torba Kanun'la, mahalle sayısında kayda değer bir artış yaşanmış olup yönetim sistemi içinde mahallenin önemi artmaktadır.

Anayasal bir kurum olmayan ve tüzel kişiliği bulunmayan mahalle yönetiminin günümüzde; muhtar ve ihtiyar heyeti olmak üzere iki temel organı bulunmakta (Gözler, 2018, s. 335-336) olup bu organlardan en önemlisi mührün sahibi olan muhtardır. Öyle ki süreç içinde mahalle ile muhtarlık kavramlarının iç içe geçtiği, birbirini tamamlayan kavramlar haline geldiği ve çoğu zaman birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir (Köklü ve Gül, 2017, s. 720). Mahalle yönetiminin tarihi kökleri daha eski olmakla birlikte muhtarlık kurumunun tarihi temelleri daha yenidir. Zira Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar mahalle yönetiminin başında imamlar bulunmaktadır. Ancak Osmanlı'nın kurumsal yapısındaki bozulmalar, mahalle yönetimine de sirayet etmiş ve imamların mahalle yönetimindeki görevlerini gereği gibi yerine getirememesi gibi bir sonucu ortaya çıkarmıştır. Bu durum imamların, mahalle yönetimindeki yerini muhtar adında yeni bir yöneticiye bırakmasına yol açmıştır.

Mahalle muhtarlığı, ilk olarak 1829 yılında İstanbul'da ortaya çıkmıştır (Çadircı, 1970, s. 409). Dolayısıyla II. Mahmut devri yenileşme hareketleri içinde ortaya çıkan mahalle muhtarlığının, günümüze kadar varlığını sürdürdüğü ve günümüzde de sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. Ancak tıpkı mahalle yönetiminde olduğu gibi mahalle muhtarlarının da günümüzde birçok sorunla karşı karşıya olduğu söylenebilir. Muhtarların yaşamış olduğu sorunların bir kısmı çeşitli çalışmalarda dile getirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu konuda, literatürde yeterli çalışma olduğu söylenemez. Bu bağlamda çalışmanın konusu mahalle muhtarlarının sorunlarıdır. Türkiye'de mahalle ve köy olmak üzere iki tür muhtarlık bulunmaktadır. Ancak çalışma, mahalle muhtarları ile sınırlandırılmış olup köy muhtarları çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Çünkü köyler, mahalle yönetiminden farklı olarak 442 sayılı Köy Kanunu'na tabidir. Ayrıca köy, tüzel kişiliğe sahip olup idari ve mali açıdan özerkliği bulunan bir yerel yönetim birimidir. Çalışmanın amacı mahalle muhtarlarının günümüzde yaşamış olduğu sorunların neler olduğunu tüm yönleriyle analiz etmektir. Çalışmada, mahalle muhtarlarının görev ve yetki, mali yapı, teknolojik yeterlilik, kurumlarla ve vatandaşlarla ilişkiler ile özlük hakları bakımından hangi sorunlarla karşı karşıya olduğu soruları yanıtlanmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada karma araştırma yöntemi

kullanılmaktadır. Çalışmanın teorik çerçevesinin oluşturulmasında literatür taraması ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmaktadır. Ancak mahalle muhtarlarının yaşamış olduğu sorunların tam anlamıyla ve tüm yönleriyle tespit edilebilmesi için mahalle muhtarlarına yönelik bir alan araştırmasına yer verilmiştir. Alan araştırmasında Türkiye'nin üçüncü büyük ili olan İzmir ve İzmir'in de hem nüfus hem mahalle sayısı hem de gelişmişlik düzeyi bakımından önde gelen ilçelerinden birisi olan Karşıyaka ilçesi örnek evren olarak ele alınmıştır. Çalışmada ilk olarak mahalle yönetimine ilişkin kısa bir değerlendirme yapılmakta sonrasında mahalle muhtarlığının ortaya çıkışı ve gelişim süreci açıklanmaktadır. Son kısımda alan araştırmasında elde edilen verilerden oluşturulan bulgulara ve bunlara ilişkin analizlere yer verilmektedir.

MAHALLE MUHTARLIĞI TEŞKİLATI: ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Mahalle yönetiminin temel organı olan muhtarın, yaklaşık iki yüzyıllık tarihi geçmişi olduğu görülmektedir. Mahalle muhtarlığı teşkilatının ortaya çıkışının anlaşılabilmesi bakımından öncelikle muhtarlık teşkilatı öncesindeki mahalle yönetimi ile mahalle yöneticilerine kısaca değinmekte yarar vardır.

Muhtarlık Teşkilatı Öncesinde Mahalle Yönetimi

Arapça bir sözcük olan mahalle, “*bir yere yerleşme, konma*” anlamına gelen “*hall*” kökünden türemiş olup “*geçici ya da devamlı olarak yerleşmek amacıyla kurulan küçük yerleşim birimi*” şeklinde tarif edilmektedir (TDV İslam Ansiklopedisi). Türk Dil Kurumu (TDK) mahalleyi; “*bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün en az beş yüz nüfusa sahip parçalarından her biri ve bu parçalarda oturan insanların tamamı*” biçiminde tanımlamaktadır. Mahallenin tarihi kökenleri oldukça eski olup İslam tarihinde ilk mahalle, Mekke’de kurulmuştur (TDV İslam Ansiklopedisi). Şahin ve Asarkaya, İslam kentlerinde görülen mahallenin, Selçuklu ve Osmanlı’ya oradan Türkiye Cumhuriyeti’ne aktarıldığını ifade etmektedir (2019, s. 24). Dolayısıyla mahallenin, tarihsel süreç içindeki bütün zorluklara ve sorunlara rağmen hala varlığını sürdürebilmesinin temelinde bu köklü geleneğin olduğu söylenebilir.

Osmanlı’da mahalle, temel yerleşim birimidir. Zira insanların bir araya gelmesiyle köy ve mahalleler, mahallelerin bir araya gelmesiyle kasaba ve şehirler meydana gelmiştir. Bu bakımdan Osmanlı’da yönetim sisteminin en alt birimi mahalledir (Ortaylı, 2012, s. 305). Osmanlı şehirlerinde mahallenin, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için zaruri ihtiyaç duyduğu mektebi, medresesi, camisi, çeşmesi, meydanı, kahvehanesi ve hatta hamamı ile pazarı içinde barındıran sosyal bir bütün olduğu görülmektedir (Eryılmaz, 2006, s. 216). İktisadi, mali ve idari yönden kendi içinde kapalı bir yapı olan mahallelerin adını, ya mahallede gerçekleştirilen ticari faaliyetlerden ya da devlet büyüklerinden aldığı görülmektedir. Örneğin; Kağıthane, Tophane, Bostancı, Kocamustafapaşa, Caferağa gibi (Ortaylı, 2000, s. 106; Eryılmaz, 2006, s.

217). Farklı dinlere ve mezheplere sahip insanların birlikte yaşadıkları bazı mahalleler olsa da (Eryılmaz, 2006, s. 217), genellikle mahalleler, aynı dinden ve aynı dilden insanların birlikte yaşadığı yerleşim birimleridir. Bu bakımdan dini mabetler, mahallenin merkezi olarak kabul edilmektedir. Osmanlı şehirlerinde sınıf ve statü farklılıklarına dayalı mahallelerin bulunmadığı söylenebilir. Zira bir mahallede paşanın konağının hemen karşısında sıradan bir katibin küçük evi bulunabilmektedir (Ortaylı, 2000, s. 106-107). Dolayısıyla Osmanlı mahallelerini, aynı mabette ibadetlerini yapan kimselerin aileleri ile birlikte yaşadığı (Şahin ve Asarkaya, 2019, 24), aynı dili konuşan, aynı kültüre sahip, insanların neredeyse tamamının birbirini tanıdığı, güçlü komşuluk ilişkilerinin bulunduğu, insanlar arasındaki iletişimin ve yardımlaşmanın en üst düzeyde olduğu yerleşim yerleri olarak ifade edebilmek mümkündür.

Osmanlı mahallesinin bir özelliği de karşılıklı sorumluluktur (Şahin ve Asarkaya, 2019, s. 24). Çünkü Osmanlı şehirlerinde bir kimse veya ailenin bir mahalleye yerleşebilmesi gelişi güzel olmamaktadır. Bir mahalleye yerleşmek istediğinizde, hem mahalle yöneticisinin hem de mahalle sakinlerinden birisinin kefalet etmesi gerekmektedir (Ortaylı, 2000, s. 107). Bu uygulama, mahalle sakinleri arasında zincirleme kefalet sistemini yaratmakta ve insanların her birinin, birbirinin davranışından sorumlu olması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle mahallenin güvenliği ve asayışı kendi içinde bir otokontrol sistemiyle sağlanabilmektedir.

Emevi ve Abbasi dönemlerindeki mahallelerin yöneticisine “reis ve şeyh” adı verilmektedir. Reislerin valilerin görevlendirmesiyle, şeyhlerin de hükümet tarafından tanınmasıyla belirlendiği ifade edilmektedir. Hükümet, mahalledeki bu yöneticiler sayesinde hem kabileleri denetim altında tutmakta hem de birbirlerine karşı bir denge oluşturabilmektedir (Kavruk, 2018, s. 111).

Selçuklu şehirlerinde mahallenin yöneticisine “iğdiş” adı verilmektedir. Bu kişilerin mahalle sakinleri tarafından seçimle belirlendiğine yönelik iddialar olsa da seçimlerin nasıl, ne şekilde ve kimler tarafından yapıldığına ilişkin kesin bilgilerin bulunmadığını belirtmek gerekmektedir. İğdişlerin; mahalleyi temsil etme, yönetimle ilişkileri yürütme, fermanları duyurma gibi görevleri vardır. Ayrıca iğdişler, vergilerin toplanması görevini de yürütmektedir (Şahin ve Asarkaya, 2019, s. 24; Kavruk, 2018, s. 111).

Osmanlı şehirlerindeki mahallelerin sembolü, “cami”, “kilise” veya “havra” gibi dini mabetlerdir. Bu mabetler, sadece sosyolojik ve kültürel açıdan değil idari açıdan da oldukça etkilidir. Zira Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar mahallenin yönetimini din adamları yürütmüştür. Müslüman mahallelerde “imamlar”, gayri müslim mahallelerde ise “papaz, haham veya kocabaşlar” bu görevi yerine getirmiştir. Mahalle yönetiminden sorumlu olan imamların, padişah beratıyla tayin edildiği görülmektedir. Bu yöntemin, imamları önemli bir konuma yükselttiği söylenebilir. Zira yetkisinin kaynağını bir anlamda

padişaha dayandırmaktadır. İmamlar, “mahalle seknesi” adındaki heyetin başı olup mahalleye ilişkin işlerinde şehrin hem mülki hem de beledi yöneticisi olan Kadıya karşı sorumludur. Dolayısıyla işlemlerini Kadının gözetiminde yerine getirmektedir. İmamlara görevlerinde, “yiğitbaşı” ve “kethüda” unvanlı görevliler yardımcı olmaktadır. Mahallede imamlar, dini hizmetlerinin yanı sıra doğum, ölüm, evlenme, boşanma gibi olayların kayıtlarını tutmakla görevlidir. Ayrıca imamlar, nikah kıymak, genel ahlaka aykırı davranışları engellemek, mahallenin temizliğini sağlamak ve mahalleye yerleşmek isteyenlere şartları taşınması halinde kefil olmak gibi görevleri de yerine getirmektedir. Görüldüğü üzere Osmanlı’da imamlar, bir anlamda nüfus işlerinden sorumlu memur gibidir. Ayrıca mahalleye yerleşme veya mahalleden ayrılma işlemleri de imamların denetiminde gerçekleştirilmektedir. Yine imamların, mahallenin asayişine yönelik konularda görev ve yetkilerinin olduğu, bu bağlamda; mahalleye girip çıkanların kontrolü, aranan suçluların bildirilmesi, mahallenin düzeninin sağlanması gibi görevlerin yine imamlar tarafından yerine getirildiği görülmektedir. İmamların en önemli görevlerinden birisi de, mahalledeki sakinlere intikal eden vergilerin tahsil edilmesidir. İmamlara, bu hizmetlerinin karşılığında günlük olarak hesaplanan ve “vazife” adı verilen bir ücret ödenmektedir. Bu ücret, genellikle vakıflar tarafından ödenmiştir (Kavruk, 2018, s. 113-114; Bal, Aygül, Uysal ve Oğuz, 2012, s. 19; Eryılmaz, 2006, s. 217; Ortaylı, 2000, s. 107; Eryılmaz, 1988, s. 466).

Osmanlı Devleti’nde başlayan bozulmalar, tüm yönetim sistemine sirayet etmiştir. Bunu, mahalle yönetimi ile mahalle yöneticilerinde de görmek mümkündür. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde mahalle yönetiminde, başta güvenlik olmak üzere birçok sorun gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bunun temelinde Kadının fonksiyonlarında meydana gelen azalmalar ile Yeniçeri Ocağının kaldırılması yer almaktadır. Çünkü imamların görevlerini gereği gibi yerine getirebilmesinde Kadının ve mahallelerdeki yeniçeri kolluklarının büyük bir rolü bulunmaktaydı. Bunlar olmayınca imamlar, mahalle yönetiminde önemli bir yaptırım gücünden yoksun kalmıştır. Dahası imamlar, bizatihi kendileri keyfi davranışlar içine girmeye başlamıştır. Ortaylı (2000, s. 108) imamların, keyfi davranışlarının yanı sıra ihmal ve yolsuzluklarının da görüldüğünü ifade etmektedir. Özellikle bu dönemde kırdan kentlere doğru göçler yoğunlaşmış ve imamlar, taşradan İstanbul’a gelenlerin “mürur tezkereleri’ni”³ kontrol etmekte başarısız olmuşlardır. Bu durum İstanbul’da, nüfusun aşırı biçimde artmasına, o da işsizliğe ve düzensizliğe yol açmış; şehrin mahallelerinde asayişini temin etmek ve güvenliği sağlamak zorlaşmıştır. Bu olumsuzluklar, mahalle yönetiminde yeni bir yönetici ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Ortaylı, 2000, s. 108; Eryılmaz, 1988, s. 466-467).

³ Osmanlı topraklarında bir yerden başka bir yere seyahat etmek isteyen herkesin (yerli veya yabancı), seyahat için alması gereken izin belgesidir. Bu seyahat izin belgesine, XVI. yüzyılda “yol hükmü”, XIX. yüzyılda “mürur tezkesi” adı verilmiştir (TDV İslam Ansiklopedisi).

Muhtarlık Teşkilatının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Arapça kökenli sözcük olan ve “seçilmiş” anlamına gelen muhtar, “mahalle veya köyün işlerini yönetmek için seçilmiş idareci” şeklinde tanımlanmaktadır (TDV İslam Ansiklopedisi). TDK sözlüğünde ise muhtar sözcüğünün “özerk” anlamının da olduğu ve “köy ve mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy veya mahallede oturanların seçtikleri kimse” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. TDV İslam Ansiklopedisinde muhtar sözcüğünün, “mahalle, köy ve kasabanın önde gelen güvenilir kişileriyle esnafın ileri gelenlerini de nitelediği” belirtilmektedir. Hatta muhtar sözcüğünün bu anlamda, 1801 ve 1806 yıllarında Ankara’nın Bala kasabasının iki köyünde kullanıldığına ilişkin kaynakların olduğu ifade edilmektedir (Köklü ve Gül, 2017, s. 721). Muhtar sözcüğünün kullanımına ilişkin bu şekilde belgeler olsa da yönetim sistemimiz içinde muhtarlık teşkilatının kuruluşunun 19. yüzyıla dayandığı görülmektedir.

1927 yılında Dersaadet ve Bilad-ı Selase’de erkek nüfus arasında sayım işlemi gerçekleştirilmiştir. İşsizliğin artmaması ve asayişin bozulmaması için nüfus artışının önüne geçilmesi gerekmektedir. Bunun için şehre giriş ve çıkışların kontrol altına alınabilmesi, bu amaçla mürur tezkerelerinin sıkı biçimde denetlenmesi gerekmektedir. Elbette ki bu görev, imamlara düşmekteydi. İmamların, mürur tezkerelerinin kontrolünde yetersiz kalması ve hatta bazı imamların ihmal ve yolsuzluklarının tespiti üzerine (Bal vd., 2012, s. 20) Padişah II. Mahmut döneminde 1829 yılında Bilâd-ı Selâse (İstanbul, Üsküdar, Eyüp) mahallelerinde imamların yanına muhtar adında yeni bir yöneticinin atanmasıyla ilk muhtarlık teşkilatı ortaya çıkmıştır. Başlangıçta muhtar-ı evvel (birinci muhtar) ve muhtar-ı sani (ikinci muhtar) olmak üzere iki muhtarın atandığı görülmektedir (Çadırcı, 1970, s. 409). Bal vd., muhtarlık teşkilatının ilk olarak 1829 yılında İstanbul’da kurulduğunu ifade etmekle birlikte, 1815 tarihli bir belgede “muhtar” sözcüğünün geçtiğini, ayrıca 1815 yılından önce “köy ve topluluk yöneticisi, temsilcisi” anlamında “muhtar” sözcüğünün ara ara kullanıldığını belirtmektedir (2012, s. 19). Diğer taraftan muhtarlık teşkilatının sadece Müslüman mahallelerinde kurulduğu görülmektedir. Zira gayri müslim mahallelerindeki papaz, haham ya da kocabaşı adındaki yöneticiler, 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesine kadar görevlerini sürdürmeye devam etmiştir (Eryılmaz, 1988, s. 467).

Muhtarlık teşkilatının kuruluşu farklı gerekçelere dayandırılmaktadır. Çadırcı (1970, s. 415) asıl amacın, ülkede o dönem için çokça ihtiyaç olan ve bir türlü tesis edilemeyen asayişin sağlanması olduğunu ifade etmektedir. Eryılmaz ise (1988, s. 467) muhtarlık teşkilatının kuruluşunda, hükümet ile halk arasındaki ilişkilerin de oldukça önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Karal da benzer biçimde muhtarlık teşkilatının kuruluş amacını halkın, hükümetle olan ilişkilerine aracılık etmek şeklinde açıklamaktadır (Aktaran Çadırcı, 1970, s. 410). Ortaylı (2000, s. 108) muhtarlık teşkilatının kuruluş amacını, şehrin güvenliğini sağlamak, mahallenin düzenini korumak ve vergileri toplayabilmek şeklinde ifade etmektedir.

Köklü ve Gül (2017, s. 721) muhtarlık teşkilatının, siyasi, yönetsel, ekonomik ve toplumsal ihtiyaçların bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylemektedir. Kavruk (2018, s. 115) muhtarlık teşkilatının kuruluş gerekçelerinden birisinin de merkezi idarenin otoritesini taşrada yeniden tesis etmek istemesi olduğunu belirtmektedir. Esasında muhtarlık teşkilatının yukarıda ifade edilen bütün amaçları gerçekleştirebilmek amacıyla kurulduğu söylenebilir.

Çadircı (1970, s. 410-412) mahalle muhtarlığı teşkilatının İstanbul dışında ilk olarak 1833 yılında Kastamonu Sancağında kurulduğunu ifade etmektedir. Kastamonu Sancağına bağlı Taşköprü Ayanı Hacı Ömer'in halka zulmetmesi ve fazla vergi toplaması sonrasında Taşköprü halkı, ileri gelenleri vasıtasıyla Kastamonu Mütesellimi Dede Mustafa Ağa'ya şikayette bulunmuştur. Dede Mustafa Ağa, ayarı huzuruna davet etmiştir. Ayan, davete icabet etmediği gibi isyan etmeye kalkmıştır. Bunun üzerine Mütesellim, isyanı bastırılmış ve sonrasında yeni ayan belirlemek yerine İstanbul mahallelerinde uygulanmaya başlanan muhtarlık teşkilatını ilk kez Taşköprü'de tesis etmiştir. Mahallede halkın takdirini almış, iş bilen ve sözü muteber kimselerden seçim usulüyle muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani olmak üzere iki muhtar belirlemiştir. Mütesellim, bütün mahalle halkını toplayarak ilk olarak muhtarları, mahalle halkına kefil etmiş sonrasında mahalle muhtarlarına, mahalle imamını kefil etmiştir. Mütesellim, seçilen muhtarların adlarını deftere kaydettirmiş ve İstanbul'a Padişaha göndermiştir. Aldığı haberden oldukça memnun olan Padişah II. Mahmut, bunun diğer yerlerde de uygulanması için ferman çıkarmıştır. Muhtarlık teşkilatı aynı yıl Ankara, Aydın, Sivas başta olmak üzere diğer Anadolu vilayet ve sancaklarında kurulmaya başlanmıştır. Muhtarlık teşkilatının kuruluşunda Kastamonu Müteselliminin uyguladığı usul, benimsenmiştir. Padişah II. Mahmut'un, mahalle muhtarlığı teşkilatına oldukça önem verdiği söylenebilir. Zira ferman üzerine muhtarlık teşkilatının Karaman Sancağında halen kurulamamış olmasından oldukça rahatsız olan II. Mahmut, teşkilatın burada da derhal kurulması için ikinci bir ferman göndermiştir.

Muhtarların belirlenmesinde; iyi huylu ve becerikli olma, halkın takdirini kazanmış ve halk nazarında sözünün muteber olması gibi koşullar aranmıştır. Muhtar seçilenlerin adları, kadı tarafından şer'iyeye siciline kaydedilmektedir. Sonrasında Defter Nazırı ile Ceride Nezaretine gönderilmektedir. Bildirilen isimlere ilişkin gerekli tetkikler yapıldıktan sonra Padişaha arz edilmektedir. Padişahın uygun görmesi üzerine bu kişilere, muhtarlıklarının nişanesi olarak darphanede bir mühür hazırlanarak gönderilmektedir (Çadircı, 1970, s. 413). Muhtarın, mahalle halkının tamamı tarafından seçilmesi, seçilen kişinin doğrudan padişah tarafından onaylanması ve muhtar adına darphanede özel olarak mühür hazırlanması, yeni teşkilata verilen ehemmiyeti açıkça göstermektedir (Bal vd., 2012, s. 21).

Mahalle muhtarına birçok görev verildiği görülmektedir. Bu görevleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Çadircı, 1970, s. 413-414; Bal vd., 2012, s. 21):

- Mahallede asayışı sağlamak,
- Vergilerin mahalleli arasında paylaştırılmasına ve mahalleliden toplanmasına yardımcı olmak,
- Mahalleye gelenlerin durumunu tespit etmek için gelenlerin, ne maksatla geldikleri ile kaç gün ve nerede kalacaklarını öğrenmek, seyahat ediyor ise seyahat için gerekli mürur tezkerelerinin olup olmadığını, tezkerenin sahte olup olmadığını, kurallara uygun doldurulup doldurulmadığını kontrol etmek ve tezkeresi kurallara uygun olmayanlar ile hiç tezkeresi olmayanları mahalleye sokmayarak geri göndermek,
- Mahalleye daimi yerleşmek amacıyla gelen kişilerin şartları uygun olması halinde mahalle halkından birisi ile kendisi kefil olarak mahallede yerleşebileceği bir ev göstermek ve mahalleye yerleşenin ismini mahalle defterine kaydedip, Defter Nazırına bildirmek,
- Mahalleden başka bir yere gitmek isteyenlere Defter Nazırından mürur tezkeresi alabilmesi için, kişinin adı, baba adı, nereye gideceği, ne için gideceği, nerede kalacağı, ne kadar süre kalacağı ile eşkâlini içeren ve muhtarlık mührü ile mühürlenmiş “mühürlü pusula” vermek,
- Mahallede gerçekleşen doğumlar ile evlilikleri mahalle defterine kaydetmek, ölenler ile başka yerlere yerleşenleri ise mahalle defterinden silmek ve kayıtları günü gününe Defter Nazırına bildirmek,
- Altı ayda bir gider defteri hazırlanırken ve gerektiğinde mahalleyi temsilen Meclis-i Şer’e katılmak,
- Mahallenin gelir ve giderlerini gösteren hesap defterini tutmak ve mahalleliye düşen vergilerin mahalleli arasında paylaştırılması konusunda imam ile birlikte Meclis-i Şer’de gerekli çalışmaları yapmak,
- Mahalle halkının haksızlığa uğraması halinde bu haksızlığın giderilebilmesi için mahalle halkı adına gerekli yerlere başvuruda bulunmak ve mahallelinin veraset işleriyle ilgilenmek,
- Halk ile hükümet arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir biçimde yürütülmesini sağlamak.

Mahalle muhtarları, Tanzimat’a kadar mütesellimler tarafından denetlenmiştir. Tanzimat sonrasında ise vergilerin paylaştırılması ve toplanması konusunda muhassıllar, mahallede asayişin temini konusunda zaptiye amirleri tarafından denetlenmeye başlamıştır. 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesiyle birlikte mahalle muhtarları zaptiye amirleri, köy muhtarları kaymakamlar tarafından denetlenmeye başlamıştır. Bu değişikliklerle, mahalle muhtarının vergilerin toplanmasına yardımcı olma görevi geri plana düşerken asayiş sağlama görevi öncelikle hale gelmiştir (Bal vd., 2012, s. 22).

Gayri müslim mahallelerin yöneticileri maaş konusunda kendi cemaatleri tarafından desteklenmektedir. Dolayısıyla mahallenin yöneticisi herhangi bir gelir kaygısına düşmeden görevlerini rahatlıkla yerine getirebilmektedir. Ancak 19. yüzyılda birçok alanda yaşanan bozulma, İslam vakıflarında da kendisini göstermiştir. Bu nedenle muhtarlara, bu vakıflardan herhangi bir gelir sağlanamamıştır. Bu durum, gelir kaygısı içinde olan muhtarların görevlerini gereği gibi yapamaması ve hatta zaman zaman yolsuzluklara bulaşması gibi sorunlara yol açmıştır. Bu ve benzeri sebeplerle Tanzimat sonrasında muhtarlara maaş bağlanması kararı alınmıştır. Ancak bir süre gerçekleştirilen bu ödemeler, daha sonrasında maalesef yapılamamıştır (Bal vd., 2012, s. 22).

Osmanlı'da muhtarlık teşkilatının gelişim sürecinde 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi oldukça önemli bir yer tutmaktadır Zira muhtarlık teşkilatının, bu Nizamname ile hukuki dayanağa kavuştuğu belirtilmektedir. Esasında 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinde mahalle muhtarlıkları doğrudan düzenlenmemiştir. Ancak Nizamnamenin 5. maddesinde yer alan “*her mahalle köy hükmündedir*” ibaresi, mahalle muhtarlığının tıpkı köy gibi işleyeceğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir (Kavruk, 2018, s. 118; Köklü ve Gül, 2017, s. 721). Lakin 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu'nun 148. maddesiyle bu nizamname kaldırılmıştır. Üstelik 1913 tarihli Kanun'da mahalle muhtarlıklarına yönelik bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durum, mahalle muhtarlıklarını hukuki dayanaktan yoksun hale getirmiş, ancak bu durum, tamamıyla ortadan kalkmaları anlamına gelmemiştir. Zira muhtarlık teşkilatı, hukuki temele dayanmasa da hükümetin izniyle fiilen işlemeye devam etmiş (Kavruk, 2018, s. 121; Arıkboğa, 1999, s. 114) ve Osmanlı'dan Cumhuriyete intikal eden kurumlardan birisi olmuştur.

Cumhuriyet Döneminde Muhtarlık Teşkilatı

Osmanlı döneminde kurulan ve yasal zeminden yoksun biçimde Cumhuriyet dönemine aktarılan mahalle muhtarlığının, bu dönemde de sorunlar yaşadığı görülmektedir. Zira 1924 Anayasası ile 1929 tarihli Vilayet İdaresi Kanunu mahalleyi, yönetsel bir birim olarak düzenlenmemiştir. Lakin 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu'yla köyler, bir yerel yönetim birimi olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu düzenlemeyle köy muhtarlıkları ile mahalle muhtarlıkları birbirinden ayrıştırılmıştır. 1930 tarihli Belediye Kanunu, mahalle muhtarlıklarını bir yönetim birimi değil sadece bir coğrafi alan şeklinde ele almaktadır. Zira mahalle muhtarlıkları, belediyelerin oluşumlarını tamamladığı ve mahalle muhtarlıklarına ihtiyaç kalmadığı gerekçesiyle 1933 yılında çıkarılan 2295 sayılı Kanunla kaldırılmıştır (Arıkboğa, 1999, s. 115).

Mahalle muhtarlığının kaldırılmasıyla, muhtarın üstlenmiş olduğu görevlerin diğer birimlere dağıtılabilmesi için bir tüzük çıkarılmıştır. Tüzük ile muhtarlık tarafından yürütülen birçok görev, alanlarına göre belediye, zabıta, jandarma, polis gibi birimlere devredilmiştir (Kavruk, 2018, s. 126, 128). Lakin aradan

geçen on yıllık sürede istenilen sonucun elde edilemediği ve devredilen görevlerin gereği gibi gerçekleştirilemediği gibi nedenlerle mahalle muhtarlığı teşkilatının yeniden kurulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Aslında bu durum, mahalle muhtarlığı teşkilatı açısından kanunla kaldırılmış bir idari teşkilatın yine bir kanunla yeniden kurulması şeklinde basit biçimde değerlendirilemeyecek derecede önemlidir. Zira muhtarlık, ilk kuruluşundan 1943 yılına kadar, hep “boşluk dolduran”, “geçici” bir birim olarak değerlendirilmiştir. Örneğin mahalle muhtarlığı, İstanbul’da yeniçeri ocağının, taşrada ayanların, kentlerde belediyenin boşluğunu doldurmuştur. Ancak ilk defa yeri doldurulamayan bir kurum haline gelmiştir. Bu nedenle mahalle muhtarlığı teşkilatını ve kuruluşunu düzenleyen kanunun hazırlık aşamalarında yönetim sistemimiz içinde nerede olacağı konusu ciddi tartışmalara neden olmuştur. Yaklaşık bir yıllık çalışmanın sonrasında mahalle muhtarlığının, görevleri itibarıyla yerel yönetim birimi olmadığı ve merkezi yönetime daha yakın olduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenle 1944 yılında Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun’la kaymakamlığın bir alt birimi olmamakla birlikte onun gözetiminde ve denetiminde, tüzel kişiliği olmadan yeniden kurulmuştur. Ancak bu Kanun’da da mahalle muhtarlığı, ayrı bir yönetim birimi şeklinde değil merkezi yönetimin mahalle düzeyindeki yardımcı birimi olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle mahalle muhtarının, mahalleyi yönetememekte olduğu söylenebilir. Bir diğer ifadeyle aslında mahalle muhtarları, tıpkı noterler gibi sadece mahalleye yönelik sorunların tespitini yapabilmekte ve ilgili birimlere bildirimde bulunabilmektedir (Arıkboğa, 1999, s. 108-109, 115-116, 118). Bunun haricinde muhtarların, sorunların çözümüne ve mahallenin yönetimine yönelik yetkilerinin olmadığı söylenebilir.

1944 tarihli 4541 sayılı Kanun’a göre mahallenin yönetimi, muhtar ve ihtiyar heyetinden meydana gelmektedir. İhtiyar heyetinin, “aza” adı verilen dört asil dört de yedek üyesi bulunmaktadır. Kanun’la muhtar ve ihtiyar heyetine nüfustan eğitime, askerlikten seçim işlerine, suçluları bildirme ve güvenlikten salgın hastalıklara kadar birçok görev verilmiştir. Muhtar, bu görevlerden bir kısmını doğrudan yerine getirirken bir kısmını da ihtiyar heyeti ile birlikte gerçekleştirmektedir. Ancak bu görevlerin önemli bir bölümünün süreç içinde diğer kurumlara devredildiği ve bu devirler sonrasında günümüzde mahalle muhtarlarının görevlerinin son derece azaldığı görülmektedir.

4541 sayılı Kanunda zaman içinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Önemli değişikliklerden birisi 1947 tarihli 5046 sayılı Kanunla ihtiyar heyetinin asil ve yedek üyelerinin mahalle halkı tarafından seçimle belirlenmesi ve muhtarın, ihtiyar heyeti üyeleri tarafından kendi üyeleri arasından seçimle belirlenmesi usulünün getirilmesidir. Bu usul, 1963 yılına kadar uygulanmıştır. 1963 tarihli 287 sayılı Kanunla hem mahalle muhtarı hem de ihtiyar heyeti üyelerinin, mahalle halkı tarafından seçimle belirlenmesi usulüne geçilmiştir (md. 1). Bu usul, 1972 sayılı Kanun tarafından da benimsenmiş olup

günümüzde de aynı biçimde uygulanmaktadır. Diğer taraftan 4541 sayılı Kanun'da muhtar ile ihtiyar heyetinin dört yıl olan seçim süresi, 1950 tarihli 5671 sayılı Kanun'la iki yıla indirilmiş, 1956 tarihli 6384 sayılı Kanunla yeniden dört yıla çıkarılmıştır (Aslan, 2021, s. 23). Günümüzde yürürlükte olan 2972 sayılı Kanunla seçim süresi beş yıla çıkarılmıştır (md.8).

4541 sayılı Kanun'da mahalle, merkezi yönetimin yardımcı kuruluşu şeklinde ele alınmıştır. Bu nedenle mahallenin tüzel kişiliği olmadığı gibi kendisine ait bütçesi de bulunmamaktadır. Muhtarlıkların gelirleri, sadece yapacakları işlemlerden alacakları harçlardan meydana gelmektedir. Başka geliri bulunmayan muhtarlar, görevlerini yerine getirilebilmek için gerekli olan bütün harcamaları bu gelirle karşılamak zorundadır. Bu durum, muhtarları ciddi bir mali imkansızlık içine sokmaktadır. Muhtarları bu sorundan kurtarabilmek için sabit bir ödeme yapılması fikri gündeme gelmiştir (Aslan, 2021, s. 23; Göküş, Bayrakçı ve Alptürker, 2013, s. 35-36). Muhtarlara, 1977 yılında çıkarılan 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Kanunu'yla aylık verilmesine karar verilmiştir (md.1). Ayrıca 2108 sayılı Kanunda yer alan gösterge rakamında 2013 ve 2016 yıllarında⁴ değişikliğe gidilmiş ve ödenecek aylık, yükseltilmeye çalışılmıştır. Muhtarlara yapılan ödeme, 2022 tarihli 7394 sayılı Kanun'la da asgari ücretle eşitlenmiştir. Diğer taraftan bu ödeme için Yerel Yönetim Bakanlığı tarafından bir yönetmelik hazırlanmış ve 1979 tarihli 16599 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır; lakin muhtarlara yapılan ödeme, maaş değil ödenektir. Zira ilgili Yönetmelik de buna atıf yaparak ödemenin sadece muhtarın görevde olduğu süre için ödeneceğini ve hasta ya da izinli olması halinde görev yapmadığı gün sayısı kadar kesinti yapılarak ilgili tutarın, muhtara vekalet eden kişiye yapılacağını belirtmektedir (md. 7). Bu uygulama hala geçerliliğini korumakta olup muhtarlar açısından ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

2000'li yıllarda Köy Kanunu hariç yerel yönetimlere ilişkin bütün mevzuat yenilenmiştir. 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun yerini 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu almıştır. Bu Kanun'un 3. maddesinde mahalle tanımlanmakta, 9. maddesinde mahalle ile muhtarlık teşkilatı düzenlenmektedir. Ayrıca yine Kanun'un 24. maddesinde ihtisas komisyonu toplantılarına, 76. maddesinde kent konseylerine mahalle muhtarlarının katılımı konusu düzenlenmektedir. Dolayısıyla son dönemde mahalle muhtarlığı teşkilatının belediye ile daha yakın biçimde ilişkilendirildiği söylenebilir. Zira Şahyar Akdemir ve Cengiz de günümüzde muhtarların, kent yönetiminin bir paydaşı haline geldiğini belirtmektedirler (2021, s. 425).

Cumhuriyet döneminde mahalle ile mahalle muhtarlığına ilişkin önemli düzenlemelerden birisi de 2012 tarihli 6360 sayılı kapsamlı torba Kanun olup bu düzenlemeyle büyükşehir belediye sayısı otuza çıkarılmıştır. Ayrıca yine bu torba Kanun'la büyükşehir belediyesi statüsüne sahip olan illerdeki belde

⁴ 2013 tarihli 6495 sayılı Kanunla 3.000 olan gösterge rakımı, 5.700'e, 2016 tarihli 6663 sayılı Kanunla 14.750'ye çıkarılmıştır.

belediyeleri ile köylerin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve bu belde ve köyler, içinde buldukları ilçenin mahallesi haline getirilmiştir. İçişleri Bakanlığının verilerine göre düzenleme öncesinde yaklaşık 19 bin civarında olan mahalle sayısı düzenleme sonrasında 32.202'ye çıkmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı).

MAHALLE MUHTARLARININ SORUNLARINA İLİŞKİN KARŞIYAKA İLÇESİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Mahalle muhtarlarının, günümüzde yaşadığı sorunları tespit edebilmek ve doğru sonuçlara ulaşabilmek için mahalle muhtarlarının görüşleri oldukça önemlidir. Bu bağlamda çalışmada mahalle muhtarlarına yönelik bir alan araştırmasına yer verilmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

19. yüzyıldan günümüze kadar mahalle yönetiminden muhtar sorumludur. İki asra yaklaşan bu süre içinde muhtarlar birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Öyle ki, muhtarlar 1913'den Cumhuriyetin ilk dönemlerine kadar yasal dayanağı olmadan hükümet izniyle görevlerini sürdürmüşlerdir. Hatta 1933 yılında belediyelerin oluşum sürecini tamamladığı gerekçesiyle kaldırılmıştır. Ne var ki aradan geçen on yıllık sürede muhtarlar tarafından yürütülen görevlerin başka kurumlar tarafından yürütülebilmesinin mümkün olmadığı anlaşılmış ve 1944 yılında yeniden kurulmuştur. Lakin mahalle muhtarları, günümüzde de birçok sorunla karşı karşıyadırlar. Mahalle muhtarlarının günümüzdeki sorunlarının tam anlamıyla analiz edilebilmesi, mahalle muhtarlığının geleceği açısından önem arz etmekte olup çalışmanın amacı mahalle muhtarlarının yaşadığı sorunların neler olduğunun analizidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada İzmir ili Karşıyaka ilçesinde bir alan araştırmasına yer verilmektedir.

İzmir, Türkiye'nin batısında yer almaktadır. Nüfus bakımından Türkiye'nin üçüncü büyük şehridir. Birçok yönden çekici özelliklere sahip olan bu şehre, Türkiye'nin her tarafından göç gerçekleşmektedir. Bu bakımdan farklı özelliklere sahip insanları bir arada barındıran bir şehir kimliğine sahiptir. İzmir'in otuz ilçesi bulunmaktadır. Karşıyaka, nüfus bakımından İzmir'in dördüncü büyük ilçesidir. İlçe, gelişmişlik düzeyi bakımından Türkiye'deki ilk on ilçe arasında yer almaktadır. Diğer taraftan ilçe, hem zengin hem yoksul hem eğitim düzeyi yüksek hem eğitim düzeyi düşük mahalleleri içinde barındırmaktadır. İlçede 27 mahalle bulunmaktadır. Çalışmada 26 mahalle muhtarına ulaşılmıştır.

Muhtarlarla yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakatlar, 2023 yılı Ekim ayında gerçekleştirilmiştir. Mülakatlarda muhtarlara, evet-hayır şeklinde yanıtlayabileceği sorular ile açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Açık uçlu soruların bir kısmı tek cevaplık sorular iken bir kısmı birden fazla cevabı aynı anda vermesine imkan sağlamaktadır. Elde edilen verilerin bir kısmı SPSS programında analiz edilmiştir. Bu analizlerde soruların güvenilirliği ve geçerliliği de test edilmiştir. Açık uçlu

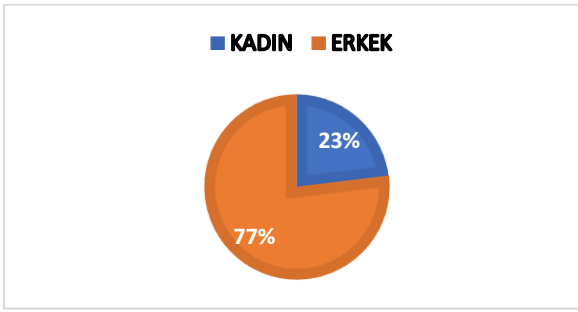
sorular ise Microsoft Excel programı üzerinde analiz edilmiştir. Mülakat yoluyla elde edilen bulgulardan tablolar oluşturulmuştur. Ayrıca mülakatlar esnasındaki gözlemlerden önemli ölçüde yararlanılmıştır. Böylelikle mahalle muhtarlarının sorunlarının neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma için Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Üniversitesi Etik Kurulunun 02.10.2023 tarihli toplantısının 30 nolu kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

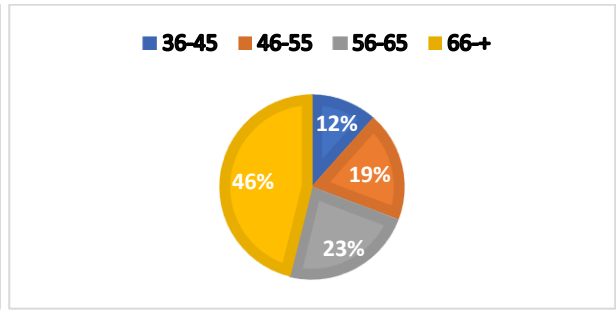
Muhtarların Demografik Özellikleri

Çalışmada, ilk olarak mahalle muhtarlarının demografik özelliklerine yer verilmektedir.

Grafik 1: Cinsiyet

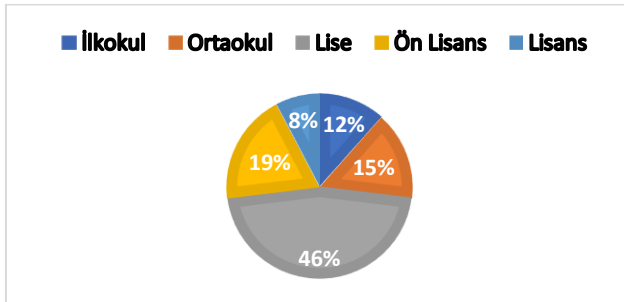

Grafik 2: Yaş

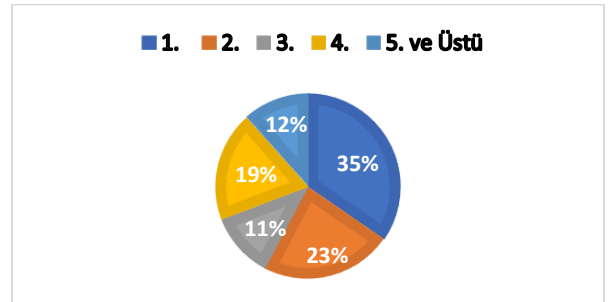

Grafik 1'den mülakata katılan mahalle muhtarlarının büyük bölümünün erkek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kadın muhtarların oranı %23'tür. Bu oran, düşük gibi görünse de yaklaşık %3,2 olan Türkiye ortalamasının oldukça üstündedir. Grafik 2'de mülakata katılan muhtarların yaşları yer almaktadır. Grafik 2'den muhtarların yaş ortalamasının oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. 45 yaş ve altında 3 muhtar varken 66 yaş ve üstünde 12 muhtar bulunmaktadır. Bu veriden mahalle muhtarlığının, daha çok ileri yaştaki kişiler tarafından tercih edildiği sonucu çıkarılmaktadır.

Grafik 3: Eğitim durumu

Grafik 4: Dönem sayısı

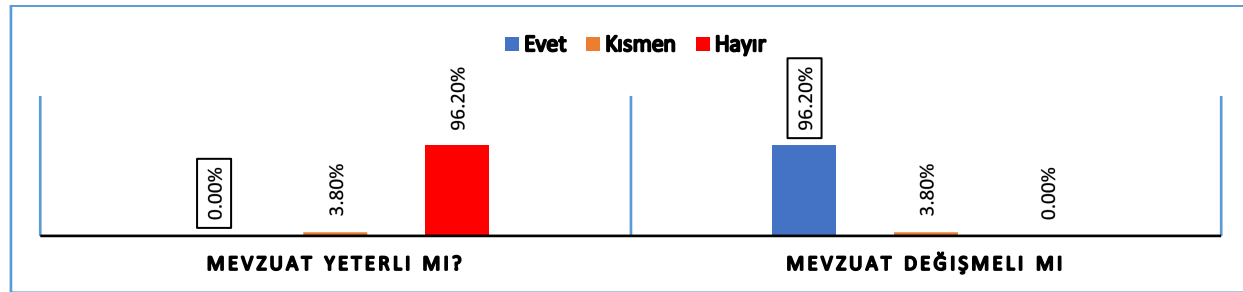

Grafik 3'te muhtarların eğitim durumları yer almaktadır. Mülakata katılan muhtarların neredeyse yarısı lise mezunudur. İlkokul mezunlarının oranı %12, ortaokul mezunlarının oranı %15'dir. Ön lisans ve lisans mezunlarının oranı %27'dir. Dolayısıyla lise ve üstü eğitime sahip muhtarların oranı toplamda %73'dür. Bu verilerden İzmir Karşıyaka ilçesindeki mahalle muhtarlarının eğitim düzeyinin görece iyi olduğu söylenebilir. Zira Bulut (2001, s. 36) tarafından Gaziantep il merkezinde yapılan araştırmada, mahalle muhtarlarının sadece %7,9'u, Avşar ve Taş (2020, s. 18) tarafından sekiz büyükşehir belediyesini kapsayan araştırmada, mahalle muhtarlarının 17,6'sı, Akman (2018, s.521) tarafından Isparta ilinde yapılan araştırmada da mahalle muhtarlarının %63'ü lise ve üstü eğitime sahiptir. Diğer taraftan mülakata katılan muhtarların %35'inin ilk dönemi iken %31'inin 4. dönem ve üstü olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle mülakata katılanların %31'i 20 yıl ve daha fazla süredir mahalle muhtarlığı yapmaktadır. Bu sürenin makul bir süreyle sınırlandırılması uygun olabilir; zira aksi takdirde muhtarlık, bir anlamda meslek haline dönüşmektedir. Mülakat sürecindeki gözlemlerden muhtarlık süresinin, en fazla üç dönemle sınırlandırılmasının daha iyi olacağı kanaatine ulaşılmıştır.

Mahalle Muhtarlarına İlişkin Mevzuat İle Görev ve Yetkileri

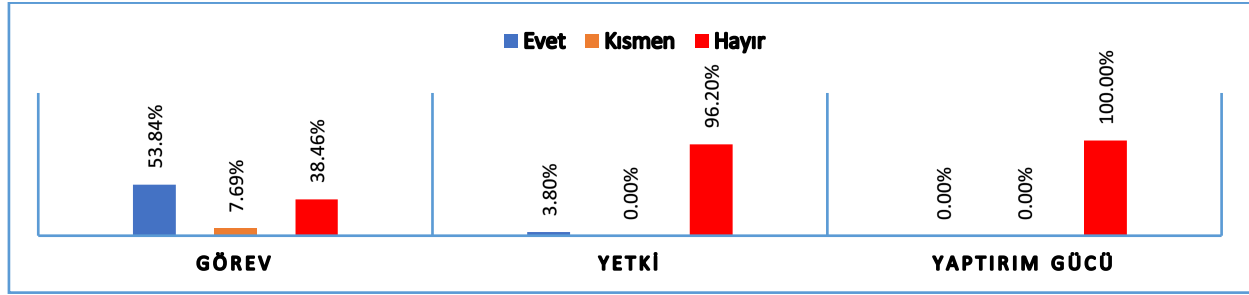
Mahalle muhtarlarına ilişkin mevzuat, 1944 tarihli 4541 sayılı Kanun'dur. Kanun, yirmi altı maddeden meydana gelmekte olup muhtarların görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Bu bağlamda muhtarlara, "mevzuatın yeterli olup olmadığı" sorusu sorulmuştur.

Grafik 5: Muhtarlara ilişkin mevzuat ile mevzuatın değişip değişmemesi konusundaki görüşler

Grafik 5'te görüldüğü üzere mülakata katılan muhtarların neredeyse tamamı 1944 tarihli 4541 sayılı Kanun'un günümüz koşulları için yeterli olmadığını ifade etmektedir. Mevzuatın yetersiz olduğunu belirten muhtarlara, "mevzuatın değiştirilip değiştirilmemesi konusundaki görüşü" sorulmuştur. Muhtarların tamamına yakını değiştirilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmektedir. Gerçekten de 4541 sayılı Kanun, hala 1940'lı yılların ruhunu ve o dönemin izlerini taşımaktadır. Zira Akman da (2018, s. 530) Isparta ili özelinde yaptığı çalışmada, mahalle yönetimi ile muhtarlara yönelik yeni bir yasal düzenleme yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Grafik 6: Mahalle muhtarların görev, yetki ve yaptırım gücüne ilişkin görüşleri

Grafik 6’da mahalle muhtarlarının görev, yetki ve yaptırım gücüne ilişkin görüşleri yer almaktadır. Mahalle muhtarları arasında görevleri konusunda tam bir netlik olmadığı görülmektedir. Çünkü mülakata katılan muhtarların yaklaşık yarısı görevlerinin yeterli olduğu, diğer yarısı yeterli olmadığı kanaatindedir. Ancak muhtarların büyük bölümü görevlerinin günün koşullarına uygun bir biçimde güncellenmesi gerektiği hususunda hemfikirdir. Diğer taraftan muhtara, “süreç içinde başka kurumlara devredilen görevlerden hangisinin muhtarlıkta kalması gerektiğini düşünüyorsunuz” sorusu sorulmuştur. Muhtarların büyük bölümü, “mahalleye gelen gidene bilebilmek” için “nüfus” hizmetlerinin muhtarlıklarda kalması gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. Ancak bazı muhtarlar, dijitalleşmenin hızla yaygınlaştığını, bu nedenle nüfus işlemlerinin e-Devlet yerine muhtarlıklardan yapılmasının doğru olmayacağını, bunun yerine işleminin bir örneğinin muhtarlığa ibraz edilmesinin daha doğru olacağını belirtmektedir.

4541 sayılı Kanun’la mahalle muhtarlarına birçok görev verilmiştir. Bu görevlerin bir kısmı süreç içinde başka kurumlara devredilmiş, bir kısmı e-Devlet uygulamaları sonrasında büyük ölçüde işlevsizleşmiştir. Mülakata katılan muhtarlara, “günümüzde muhtarların asıl görevlerinin neler olduğu” sorusu sorulmuş ve birden fazla cevap verebileceği belirtilmiştir.

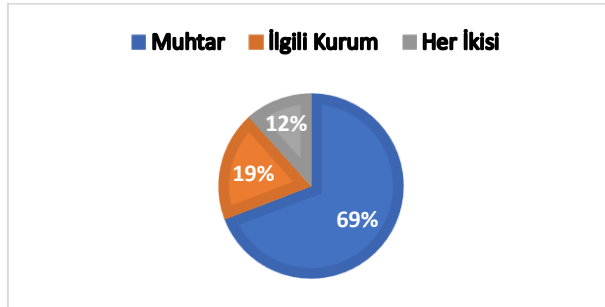
Tablo 1: Günümüzde mahalle muhtarlarının en fazla yerine getirdiği görevler

Görevler:	Oran (%)
✓ Tebligat	% 100
✓ Mahallenin sorunlarını ilgili kamu kurumlarına iletme	% 84,6
✓ İhtiyaç sahiplerine yardımcı olmak	% 73
✓ Devlet ile vatandaş arasında köprü olmak (iletişimi sağlamak)	% 57,6
✓ Vatandaşların şahsi sorunlarını çözmeye çalışmak	% 38,4
✓ Sosyal projeler yapmak	% 26,9
✓ Mahalleye gelen kurum ve kişilere danışmanlık yapmak	% 15,3

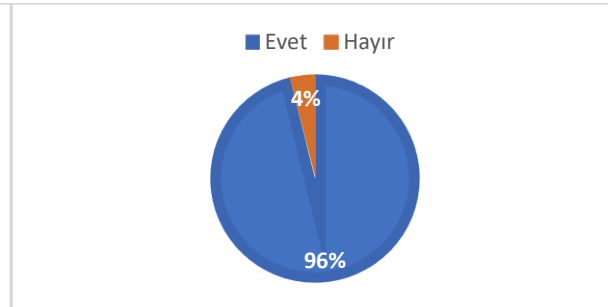
Tablo 1’de görüldüğü üzere günümüzde muhtarların, temel görevlerinden birisi “tebligat” işlemleridir. Gerçekten de mülakatlar esnasında muhtarlığa gelen vatandaşların büyük bölümünün tebligat için geldiği ve muhtarlıklarda en çok bulunan evrakın, tebliğat evrakları olduğu görülmektedir; ancak muhtarlar, bu evrakların kendilerine büyük sorumluluklar yüklediğini dile getirmektedir. Çünkü muhtarlar, bu evraklardaki hatalarında Türk Ceza Kanunu’nun kamu görevlisine ilişkin hükümlerine göre cezalandırıldıklarını ifade etmektedir. Ayrıca muhtarlar, bu evraklarla ilgili olarak vatandaşlarla zaman zaman sorunlar yaşadıklarını, ayrıca bu evrakların saklanması ve imha edilmesi konusunda da sorunlar yaşadıklarını belirtmektedir. Gerçekten de mülakatlar esnasında muhtarların, bu evrakları gerektiği gibi muhafaza edebilecek arşivlerinin bulunmadığı, ayrıca süresi dolan evrakları usulünce imha edebilmelerini sağlayacak örneğin, kağıt imha makinesi gibi bir aracının da olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 1’de günümüzde muhtarlar tarafından yerine getirilen temel görevlerden birisinin “mahallenin sorunlarını ilgili kamu kurumlarına iletmek” olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Grafik 7: Sorunlara yönelik başvurular

Grafik 8: E-Devletin görevler üzerindeki etkisi

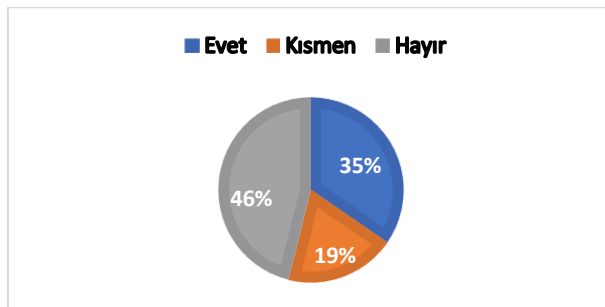
Grafik 7’de görüldüğü üzere muhtarların %69’u, vatandaşların, mahalledeki sorunlar için mahalle muhtarına başvuruda bulunduğunu, %19’u ise, vatandaşların, mahalledeki sorunlar için doğrudan ilgili kuruma başvurduğunu belirtmektedir. Özellikle gelir ve eğitim düzeyi yüksek mahallelerde ilgili kuruma başvuru oranının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Muhtarların %12’si vatandaşların, sorunlar için öncelikle ilgili kuruma başvuruda bulunduğunu ancak sorunla ilgili muhtarı da bilgilendirdiğini ifade etmektedir. Mahallenin sorunları için muhtara başvuruda bulunan vatandaşlar, sorunların çözümünü de muhtardan beklemektedirler. Oysa ki mahalledeki sorunlar için muhtarın yapabileceği tek şey, vatandaşlar tarafından iletilen ya da doğrudan kendisinin tespit ettiği sorunları sadece ilgili kurumlara “iletmektir”. Zira muhtarlar, kanunen başkaca yapabileceği bir şey olmadığını dile getirmektedirler. Dolayısıyla Tablo 1’de “mahallenin sorunlarını ilgili kamu kurumlarına iletmek” cevabının yüksek oranda çıkması şaşırtıcı değildir.

Mülakata katılan muhtarlara yöneltilen sorulardan birisi de, “*e-Devlet uygulamalarının muhtarların iş yükünde bir değişime yol açıp açmadığı*”dır. Grafik 8’de görüldüğü üzere mülakata katılan muhtarların sadece %4’ü, e-Devlet uygulamalarının herhangi bir etkisinin olmadığını dile getirirken, %96’sı, e-Devlet uygulamalarıyla muhtarların görev ile iş yüklerinde ciddi bir azalma olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla e-Devlet uygulamalarının her geçen gün yaygınlaşmasının, muhtarın görevleri ile iş yükünde bir değişime sebep olduğu söylenebilir.

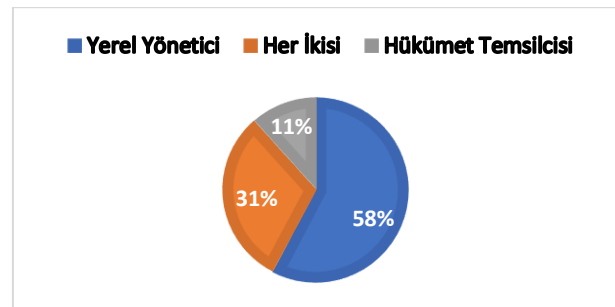
Araştırma sonuçlarına göre, görev konusundaki fikir ayrılığı “yetki” konusunda yaşanmamakta olup bu konuda muhtarlar arasında neredeyse tam bir fikir birliği bulunmaktadır. Grafik 6’da görüldüğü üzere muhtarların neredeyse tamamı yetkisinin olmadığı görüşündedir. Zira muhtarların ne denli yetkisiz olduğu yukarıda açıkça görülmektedir. Ayrıca yetkisizlik muhtarın, yaptırım gücünün olmaması gibi bir duruma da yol açmaktadır. Bu nedenle muhtarlar, mahalleye ilişkin birçok işi, daha ziyade ikili ilişkiler yoluyla çözümlenmeye çalışmaktadırlar. Ancak birçok muhtar, ikili ilişkilerin de çoğu zaman sorunlara çözüm bulmada yeterli olmadığını, bu nedenle muhtarlara, görevleriyle orantılı yetki ve yaptırım gücü verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Gerçekten de bu sorunun, oldukça önemli olduğu söylenebilir; çünkü mahalle muhtarlarına, açık uçlu bir soru şeklinde “*mahalle muhtarının en temel sorununun ne olduğu*” sorulmuştur. Mülakata katılan muhtarların tamamına yakını bu soruyu “yetkisizlik” şeklinde yanıtlamıştır. Ayrıca birçok muhtar, “*yetkisizlik*” nedeniyle mahalle muhtarlarının, “*mahallenin sorunlarını çözmeye çalışmak*” yerine sadece “*mahalle sorunlarını ilgili birimlere iletmek*” gibi bir işlevi yerine getirmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Muhtarlar, isteseler de yetkisizlik nedeniyle sorunlara çözüm bulabilmelerinin mümkün olmadığını ifade etmektedirler. Gerçekten de saha çalışmasındaki gözlemlerden muhtarın, “*yetkisizlik*” nedeniyle mahalledeki sorunlar karşısında elinin kolunun bağlı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Mülakata katılan muhtarlara, “*diğer yöneticiler tarafından bir yönetici olarak görülüp görülmediği*” ve “*muhtarın statüsünün/konumunun ne olduğu*” soruları sorulmuştur.

Grafik 9: Muhtar yönetici olarak görülüyor mu?

Grafik 10: Muhtarın statüsü

Grafik 9’da görüldüğü üzere muhtarların sadece %34,61’i “*diğer yöneticilerin ve görevleri gereği ilişkili oldukları kamu görevlilerinin mahalle muhtarını bir yönetici olarak gördüğünü ve buna uygun davrandığını*” ifade etmektedir. Üstelik bunların bir kısmı, Cumhurbaşkanlığı tarafından mahalle muhtarlarına yönelik toplantıların başlaması sonrasında bu durumun ortaya çıktığını dile getirmektedir. Muhtarların %65,39’u ise, “*diğer yöneticiler ile görevleri gereği ilişkili oldukları kamu görevlilerinin mahalle muhtarlarını bir yönetici olarak görmediğini ve buna uygun davranmadığını*” ifade etmişlerdir. Diğer taraftan muhtarlar da, kendi statüleri ve konuları konusunda bir karmaşa içindedir. Grafik 10’da görüldüğü üzere muhtarların %58’i kendisini seçilmiş bir yerel yönetici olarak, %30,76’sı kendisini hem seçilmiş bir yerel yönetici hem de hükümetin mahalledeki temsilcisi olarak, %11’i de hükümetin mahalledeki temsilcisi olarak tanımlamaktadır.

Mahalle Muhtarlarının Mali Yapısı, Teknolojik Altyapısı ve Personeli

Mülakata katılan muhtarlara, teknolojik altyapılarının tespiti için de çeşitli sorular sorulmuştur.

Tablo 2: Muhtarlığın teknolojik altyapısı

Teknolojik Araçlar	VAR	YOK	YETERLİ	YETERSİZ
✓ Bilgisayar	%100	%0	%46,2	%53,8
✓ İnternet	%100	%0	%100	%0
✓ Yazıcı	%100	%0	%80,8	%19,2
✓ Tarayıcı	%15,4	%84,6	%25	%75
✓ Fotokopi	%23,1	%76,9	%33,3	%66,7
✓ Cep Telefonu	%46,2	%53,8	%3,8	%96,2
✓ Sabit Telefon	%76,9	%23,1	-	-
✓ Web Sayfası	%3,8	%96,2	-	-
✓ Sosyal Medya	%42,3	%57,7	-	-

Tablo 2’de görüldüğü üzere muhtarların tamamının bilgisayarı vardır; ancak muhtarların %53,8’i bilgisayarlarının yetersiz olduğunu belirtmektedir. Mülakatlar esnasında bu bilgisayarlardan önemli bir bölümünün günümüz koşulları için yeterli olmadığı bizzat gözlemlenmiştir. Bazı bilgisayarlar donanım, bazıları yazılım yönünden oldukça yetersizdir. Diğer taraftan muhtarların tamamında yazıcı bulunmakta olup bu yazıcıların bazıları sorunlu olmasına rağmen birçoğu günümüz koşulları için yeterlidir. Ancak muhtarların büyük bir bölümünün tarayıcı ile fotokopi makinasının bulunmadığı; olanların da yetersiz olduğu ve hatta bazılarının hiç çalışmadığı gözlemlenmiştir.

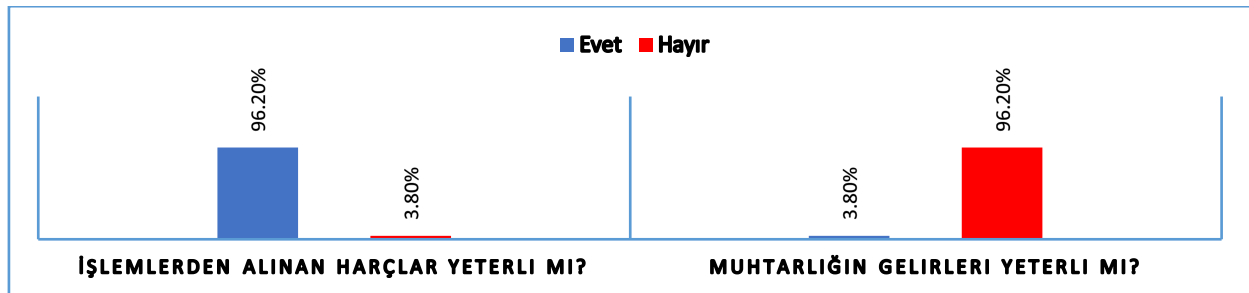
Mülakata katılan muhtarların %96,2'sinin web sayfası bulunmamaktadır. Diğer taraftan sadece %42,3'ünün sosyal medya kullandığı, sosyal medya kullanımında da Facebook'un ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ayrıca sosyal medya kullanan bütün muhtarlıklarda Facebook vardır. Yine sosyal medya kullanan 11 muhtarlıktan 3'ünde Instagram, 1'inde de X (Twitter) bulunmaktadır.

Türkiye'de mahalle muhtarlığı teşkilatına bina tahsisi konusu, esas itibarıyla belediyenin takdirine bırakılmıştır. İlgili belediye, bütçe imkanları çerçevesinde muhtarlara, yer tahsis edebileceği gibi etmeyebilir de. Dolayısıyla bazı belediyeler, muhtarlar için yer temin ederken, bazıları da yer temin etmemektedir. Bu durumda muhtarlar, ya bir yer kiralamak ya da eğer bir iş yeri varsa onun bir kenarını muhtarlık olarak kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Karşıyaka Belediyesi bir muhtarlık hariç bütün muhtarlara, yer temininde bulunmuştur. Muhtarlık binaları, genel olarak, bir park ya da pazar yeri gibi yerlere yapılmıştır.

Mülakata katılan muhtarlardan biri hariç hiçbirinin yardımcı personeli bulunmamaktadır. Yardımcı personeli olan muhtarlar ise, personelin ücretini kendileri ödemektedirler; zira muhtarlar, yardımcı personelin ücretini karşılayacak bütçelerinin olmadığını belirtmektedirler. Muhtarlar, yardımcı personel olmadan bir taraftan mesai saatleri içinde muhtarlığı açık tutmanın, diğer taraftan hem mahalleyi dolaşıp mahalleye ilişkin sorunları tespit etmenin hem de kendisine iletilen sorunlarla ilgili olarak gerekli kurumlarla görüşüp sorunları çözümlenmeye çalışmanın mümkün olmadığını dile getirmektedirler. Elbette ki 4541 sayılı Kanun, bu noktada muhtarın ihtiyar heyeti üyelerinden destek alabilmesi imkanını sağlamaktadır. Muhtarlar, bu konuda örneğin; azaların görevlendirme haricinde herhangi bir imza yetkilerinin bulunmaması, bu nedenle yaptığı işlemlerden sorumlu olmaması, azaların görevlendirme haricinde muhtarın yerine bakmaktan dolayı herhangi bir gelir elde edememesi gibi bazı sorunların olduğunu belirtmektedirler.

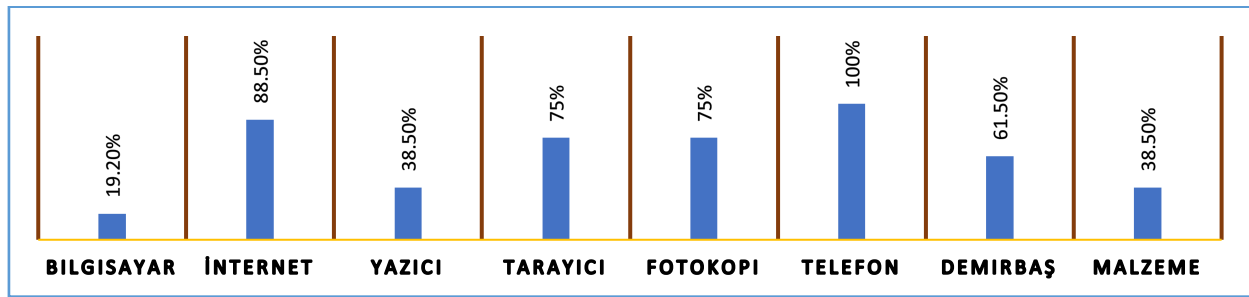
Muhtarların mali konularda sorunlar yaşayıp yaşamadığının tespiti için de çeşitli sorular sorulmuştur.

Grafik 11: İşlem ücretinin ve gelirlerin yeterliliğine ilişkin görüşler

Grafik 11’de “işlemlerden alınan harçlar ile muhtarlığın gelirlerinin yeterliliği” konusundaki görüşler yer almaktadır. Muhtarların %96,2’si işlem ücretinin, günümüz koşulları ve halkın gelir düzeyi göz önüne alındığında yeterli olduğu kanaatindedir. Diğer taraftan muhtarların yine %96,2’sine göre, muhtarlığın gelirleri yetersizdir. Bu nedenle muhtarlar; demirbaşlar, telefon, internet, sarf malzeme gibi birçok giderini kendileri karşılamaktadırlar. Bazı muhtarlar, Karşıyaka İlçe Belediyesinin elektrik ve su giderleri, bazı sarf malzemeler ile bazı demirbaşların temininde kendilerine destek olduğunu belirtmekle birlikte, yapılan bu yardımların, sürekli olmadığını ifade etmişlerdir.

Grafik 12: Giderlerin mahalle muhtarı tarafından karşılanma oranı

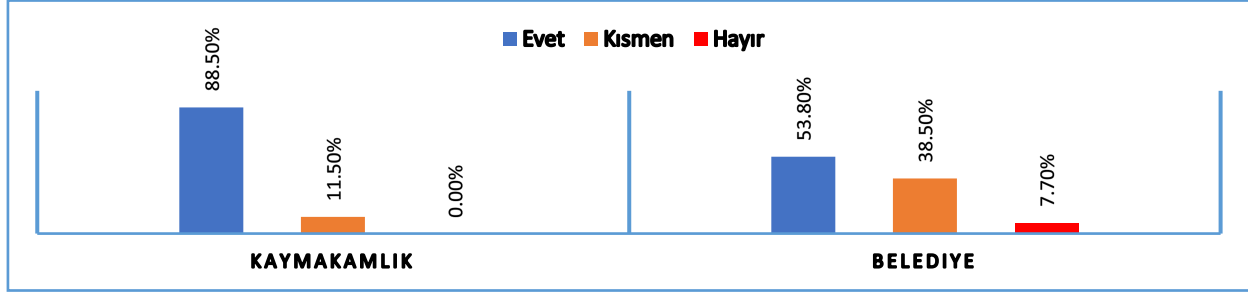
Grafik 12’de mülakata katılan muhtarların hangi giderlerini ne oranda kendilerinin karşıladığı yer almakta olup bu muhtarların tamamı sabit telefon ücretini, %88,5’i internet ücretini kendisi ödemektedir. Ayrıca ilgili muhtarların %75’i tarayıcısını ve fotokopi makinasını, %38,5’i de yazıcısını, %61,5’i demirbaş malzemelerini, %38,5’i de sarf malzemelerini kendisi almaktadır. Tüm bunlara ek olarak muhtarlar, görevi gereği gidip geldiği yerlerdeki masraflarını da doğrudan kendilerinin karşıladığını, bunlar için herhangi bir ödeneklerinin olmadığını belirtmektedirler.

Mahalle Muhtarlarının Kaymakamlık, Belediye ve Vatandaşlarla İlişkisi

Mahalle muhtarları, 4541 sayılı Kanun’la kaymakamlık ile ilişkilendirilmişken, 5393 sayılı Kanun’la da belediye ile ilişkilendirilmektedirler. Esasında mahalle muhtarları daha çok belediyeler ile iç içedir. Zira mahallede yaşanan sorunların büyük bölümü belediyeler tarafından gerçekleştirilen hizmetlere yöneliktir. Ancak güvenlik, mahalledeki asayiş, suçluların bildirilmesi, aramalarda hazır bulunma, salgın hastalıklar, sosyal yardımlar gibi işlemler konusunda da kaymakamlıkla iç içe oldukları söylenebilir.

Mülakata katılan muhtarlara, “mahalleye ilişkin sorunları, kaymakamlığa ve belediyeye rahatlıkla iletip iletmediği” sorusu sorulmuş olup muhtarların tamamı sorunların iletilmesi konusunda sorun yaşamadıklarını beyan etmişlerdir. Muhtarlara, “iletilen sorunların çözüme kavuşturulma süreci” konusundaki görüşleri de sorulmuştur.

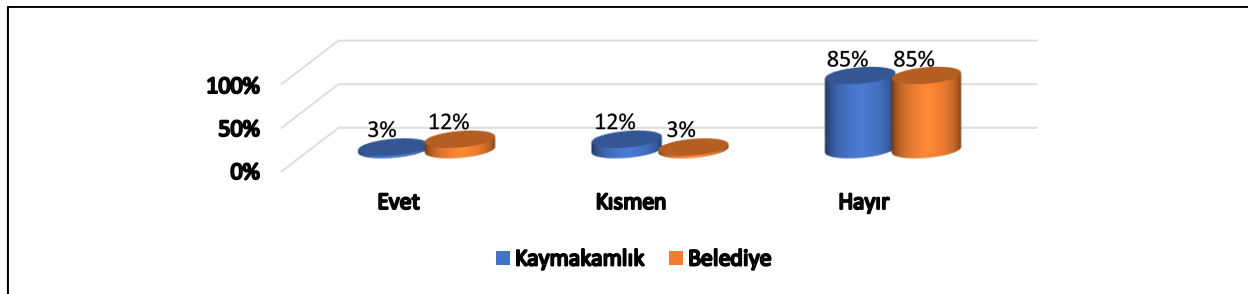
Grafik 13: Kaymakamlık ile belediyenin sorunlara çözüm bulma süreci

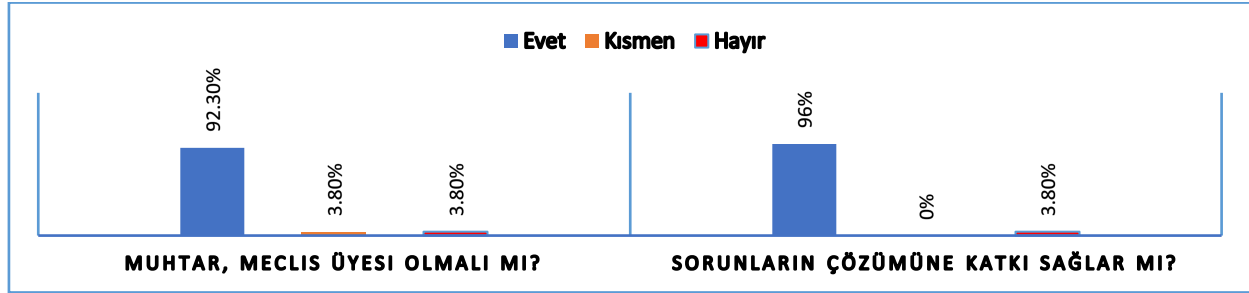
Grafik 13'te görüldüğü üzere muhtarların büyük bölümü, ilettikleri sorunlar için kaymakamlığın hemen çözüm üretmek için harekete geçtiğini ifade ederlerken, belediyenin sorunlara çözüm üretme konusunda zaman zaman geciktiğini veya yavaş davrandığını dile getirmektedirler. Hatta cevaplayıcı muhtarların %7,7'si, belediyenin sorunları çözümülemeye çalışmadığını, belediyenin sorunlara geç çözüm üretmesi veya çözüm üretememesi sebebiyle de vatandaşlarla zaman zaman ciddi sorunlar yaşadıklarını belirtmektedir.

Muhtar, mahalle yönetiminin başı olup mahalleyi, mahalleye ilişkin sorunları ve mahallede yaşayanları en iyi bilen kişilerdendir. Dolayısıyla mahalleye yönelik alınacak bir kararın olumlu ve olumsuz etkilerini önceden öngörebilmesi mümkündür. Bu bağlamda muhtarlara, “*kaymakamlık ile belediyenin karar alma süreçlerinde muhtarlara yer verip vermediği*” sorusu sorulmuştur.

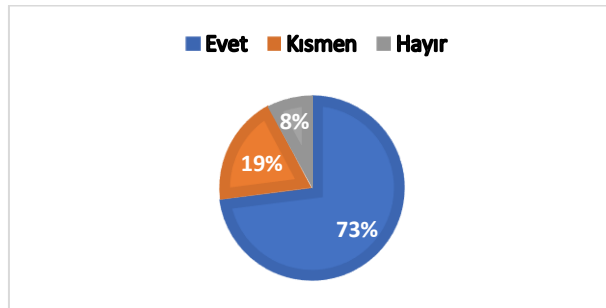
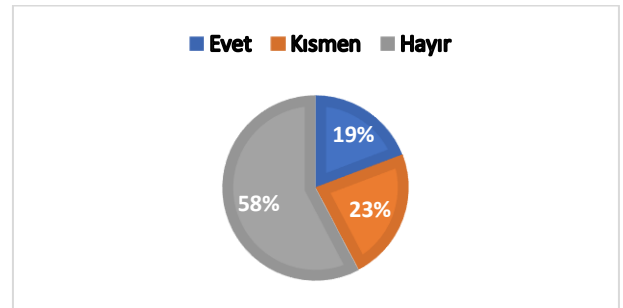
Grafik 14: Mahalle muhtarlarının karar alma süreçlerine katılımı

Grafik 14'te görüldüğü üzere muhtarların %85'i, hem kaymakamlığın hem de belediyenin karar alma süreçlerinde kendilerine yer vermediğini belirtmektedir. Öyle ki muhtarlar, mahalleye ilişkin alınan kararlardan, karar alındıktan sonra haberdar olduklarını ifade etmektedirler; lakin muhtarların neredeyse tamamı karar alma süreçlerine dahil olmak istemektedirler. Muhtarlar bunun genel olarak olmasa da en azından kendi mahallelerine yönelik kararlar için gerçekleştirilmesinin elzem olduğunu ifade etmektedirler.

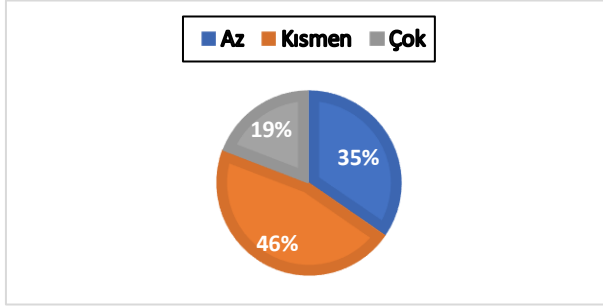
Grafik 15: Muhtar belediye meclis üyesi olmalı mı? sorunların çözümüne katkısı olur mu?

Grafik 15'te görüldüğü üzere muhtarların %92,3'ü, muhtarın, belediye meclisin üyesi olması gerektiği yönünde görüş belirtmektedir. Benzer bir sonuca, Akman (2018) tarafından Isparta ili özelinde yapılan çalışmada da ulaşılmıştır. Mülakata katılan muhtarların %96'sı bu yöntemin, mahalleye ilişkin sorunların çözümünde kolaylık sağlayacağı kanaatindedir. Elbette ki, muhtarların tamamının belediye meclislerinde doğal üye olabilmesi pek mümkün değildir. Ancak muhtarların bir biçimde karar alma süreçlerine dahil edilmesi de gerekmektedir.

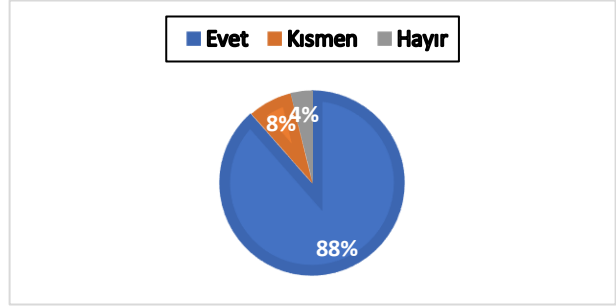
Grafik 16: Halkın sorunlara duyarlılığı**Grafik 17:** Halkın sorunların çözümüne desteği

Grafik 16'da "*halkın sorunlar karşısındaki duyarlılığı*" yer almakta olup muhtarların sadece %8'i, halkın, mahalledeki sorunlara karşı duyarlı olmadığını ifade etmektedir; dolayısıyla halkın çoğunluğunun, mahalledeki sorunlar karşısında duyarlı olduğu görülmektedir. Lakin sorunlara duyarlı olan vatandaşların, sorunların çözümünde aynı duyarlılığı pratikte pek göstermediği söylenebilir. Grafik 17'ye göre halkın yarısından fazlası sorunların çözümü konusunda muhtarlara destek olmamaktadır. Bir diğer ifadeyle halkın, sorunların tespiti ve muhtarlığa bildirilmesi noktasında duyarlı olmasına rağmen sorunların çözümünü muhtardan beklediği söylenebilir.

Grafik 18: Halkın muhtarlığa uğrama sıklığı

Grafik 19: E-Devletin uğrama sıklığına etkisi

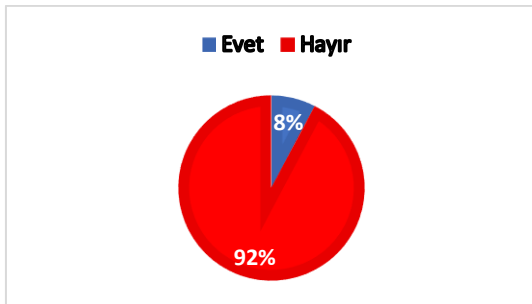
Grafik 18’de “halkın muhtarlığa uğrama sıklığı”, grafik 19’da “e-Devlet uygulamalarının yaygınlaşmasının, muhtarlığa uğrama sıklığında meydana getirdiği değişim” yer almaktadır. Elbette ki, mahalleden mahalleye değişebilmekle birlikte genel olarak vatandaşların muhtarlığa uğrama sıklığının orta düzeyde olduğu görülmektedir. Diğer taraftan e-Devlet uygulamalarının her geçen gün yaygınlaşması, vatandaşların muhtarlığa uğrama sıklığında ciddi derecede azalmaya yol açmıştır. Muhtarların sadece %4’ü, e-Devlet uygulamalarının muhtarlığa uğrama sıklığında değişime yol açmadığını belirtirken, kısmen yanıtını verenlerle birlikte %96’sı, e-Devlet uygulamaları sonrasında vatandaşların muhtarlığa uğrama sıklığının azaldığını belirtmektedir.

Son olarak muhtarlara “mahalle nüfusunun fazla olup olmadığı ve düşürülmesi gerekip gerekmediği” sorusu yöneltilmiştir. Mülakata katılan muhtarlardan sadece %11,5’i, mahalle nüfusunun fazla olduğunu ve düşürülmesi gerektiğini belirtmişken %88,5’i, nüfusun fazla olmadığını ve düşürülmesi gerekmediğini dile getirmiştir.

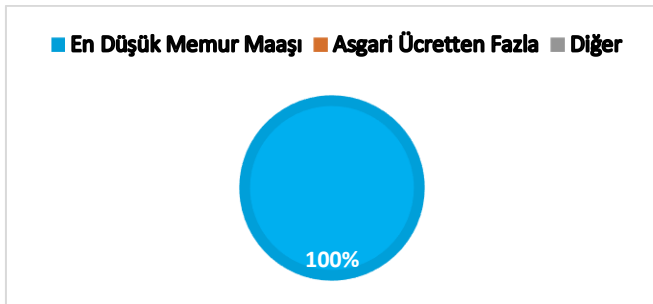
Mahalle Muhtarlarının Özlük Hakları

Muhtarlara, 2108 sayılı Kanun çerçevesinde belirli miktarda aylık ödenmektedir. Mülakata katılan muhtarlara, “yapılan ödemenin yeterli olup olmadığı” da sorulmuştur.

Grafik 20: Muhtara ödenen aylık yeterli mi?

Grafik 21: Aylık en az ne kadar olmalı?

Grafik 20’de görüldüğü üzere yapılan aylık ödemenin yeterli olduğunu belirten muhtarların oranı sadece %8 iken yetersiz olduğunu belirtenlerin oranı, %92’dir. Aylık ödemenin yetersiz olduğunu belirten muhtarlara, “yapılan ödemenin en az ne kadar olması gerektiğini düşünüyorsunuz” şeklinde ilave bir soru daha sorulmuştur. Grafik 21’de görüldüğü üzere muhtarların tamamı ödemenin, en az “en düşük devlet memuru maaşı kadar” olması gerektiği yönünde görüş belirtmektedir.

Mülakata katılan muhtarlara, “muhtarlara hangi özlük haklarının mutlaka verilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz” sorusu sorulmuş ve birden fazla yanıt verebilecekleri açıkça belirtilmiştir.

Tablo 3: Mahalle muhtarlarının talep ettiği özlük hakları

Talep Edilen Özlük Hakları	Oran (%)
✓ İzin ve hastalık halinde ödeneğin kesilmemesi	%100
✓ Aylık ödemenin, ödenek değil maaş şeklinde ödenmesi	%100
✓ 657 sayılı Kanunun haklarından yararlanabilme	%77
✓ Yeşil pasaport	%69,2
✓ Görev gereği kamu misafirhanelerinden yararlanabilme	%46,1
✓ Görev gereği gidilen kamu kurumlarının otoparklarından yararlanabilme	%46,1
✓ Görev gereği TCDD ve THY’den indirimli bilet alabilme	%27
✓ Emekli primlerinin Bağkur üzerinden yapılmaması	%7,6
✓ Muhtarlığa alınacak teknolojik ürünlerde ÖTV muafiyeti ya da indirimi	%7,6
✓ Belediye tesislerinden indirimli faydalanabilme	%3,8
✓ Görev başında göreviyle ilgili olarak hayatını kaybedenlere maaş bağlanması	%3,8

Tablo 3’te görüldüğü üzere muhtarların tamamının özlük haklarına ilişkin ortak talebi, kendilerine yapılan ödemenin, ödenek değil maaş şeklinde ödenmesi ve izin ya da hastalık gibi durumlarda bu ödemedir herhangi bir kesinti yapılmamasıdır. Diğer taraftan muhtarların % 77’si, özellikle yargılanma, izin alma gibi yükümlülükler yönünden 657 sayılı Kanun’a tabi olduklarını ancak haklar bakımından bu Kanun’dan faydalanamadıklarını belirtmekte olup haklar yönünden de bu Kanun’a tabi olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca mülakatı cevaplayıcı muhtarların %69,2’si, yeşil pasaport hakkının verilmesi gerektiğini, %46,1’i, görevi gereği bir yerlere gitmeleri halinde kamu kurumlarının misafirhanelerinden kamu görevlisi olarak faydalanabilmeleri gerektiğini belirtmektedir. Yine %46,1’i, görevi gereği kamu kurumlarına gitmeleri halinde ilgili kurumun varsa otoparkından faydalanabilmeleri gerektiğini, %27’si de görevi gereği bir yere seyahat etmeleri gerektiğinde TCDD ve THY’de belli bir indirim haklarının olması gerektiğini söylemektedir. Zira kendilerine ödenen aylığın son derece düşük olduğunu, dolayısıyla görev

gereği bir yere gitmek zorunda kalmaları halinde aylıklarının, bu giderleri karşılamaya yetmediğini ifade etmektedir. Bu nedenle muhtarlar, en azından görev gereği yapılan seyahatlerde ulaşım konusunda indirim haklarının olmasının önemli olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca %7,6'sı, emekli primlerinin Bağ-Kur üzerinden ödenmemesi gerektiğini zira kendilerinin esnaf olmadıklarını, yine aynı oranda muhtar, birçok teknolojik cihazını kendilerinin almak zorunda kaldıklarını ve bu nedenle muhtarlığa alınacak teknolojik cihazlarda ÖTV muafiyeti ya da en azından belli oranda indirim hakkının verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Son olarak %3,8'i de, belediye tesislerinden indirim hakkıyla görevi başındayken görev gereği hayatını kaybeden muhtarlara maaş bağlanması gerektiğini belirtmektedir.

Mülakatta son olarak muhtarlara, “mahalle muhtarın en temel sorunu nedir” sorusu sorulmuş ve tek bir yanıt vermeleri istenmiştir.

Tablo 4: Mahalle muhtarların sorunları

Mahalle Muhtarlarının Temel Sorunları	Oran (%)
✓ Yetkisizlik	%73,4
✓ Muhtarın kim olduğunun ve yönetim sistemi içindeki yerinin belli olmaması	%7,6
✓ Can güvenliği	%7,6
✓ Tebligat işlemlerinde hata olması halinde ağır cezada yargılanması	%3,8
✓ Belediye meclisinde temsil edilmemesi	%3,8
✓ Bütçesinin olmaması	%3,8

Tablo 4'te görüldüğü üzere muhtarların %73,4'ü, muhtarın temel sorununun “yetkisizlik” olduğunu ifade ederken, %7,6'sı, mahalle muhtarının tam anlamıyla tanımlanamamış olması ve yönetim sistemi içindeki yerinin belirsiz olması olduğunu belirtmektedir. Esasında iki sorunun iç içe olduğu söylenebilir; zira “muhtarın kim olduğunun ve yönetim sistemi içindeki yerinin belli olmaması” yanıtını veren muhtarların tamamı yetkisizlikten de şikayet etmektedir.

Muhtarların %7,6'sı, muhtarların temel sorununun can güvenliği olduğunu belirtmektedir. Oranın düşük olmasının nedeni tek cevap istenmiş olmasıdır; zira mülakat esnasında muhtarların büyük bölümü can güvenliği endişelerinin olduğunu açıkça dile getirmektedir. Muhtarlar, özellikle suçluların bildirilmesi, aramalarda hazır bulunma gibi durumlar ile vatandaşlarla yaşanan münakaşalarda can güvenliği endişelerinin arttığını ifade etmektedir. Muhtarlar, Karşıyaka Belediyesinin, muhtarı kadın olan muhtarlıklara, en azından caydırıcı bir önlem olması amacıyla güvenlik kamera sistemi yaptırdığını ancak uygulamanın, bütçe imkanları gereği henüz bütün muhtarlara yayılmadığını belirtmektedir.

Mülakata katılan muhtarların %3,8'i, muhtarların temel sorununun tebligat işlemlerinde hata yapmaları halinde ağır cezada yargılanmaları olduğunu, yine %3,8'i, belediye meclislerinde temsil edilmemesi olduğunu ve yine 3,8'i de, muhtarlığın bütçesinin olmaması olduğunu belirtmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Osmanlı'da 19. yüzyılın başlarında kurulan mahalle muhtarlığı teşkilatının, zaman içinde pek çok badire atlatmasına rağmen, günümüze kadar varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Öyle ki 1933 yılında ihtiyaç kalmadığı gerekçesiyle kaldırılan ve görevleri başka kurumlara devredilen mahalle muhtarlığı teşkilatı, hedeflenen sonuçlara ulaşamamış ve diğer kurumların muhtarlıklardan devraldığı görevleri layıkıyla yerine getirememiş olması gibi nedenlerle on bir yıl sonra 1944 yılında yeniden kurulmuştur. Lakin günümüzde muhtarlıkların birçok sorunla karşı karşıya olduğu görülmektedir.

Çalışmada elde edilen verilerden muhtarların sorunlarından birisinin, mevzuat yetersizliği olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. 1944 tarihli 4541 sayılı Kanun'un günümüz koşullarını karşılamaktan oldukça uzak olduğu açıkça ortadadır. Zira Kanun, ruhu itibarıyla 1940'lı, 1950'li dönemleri yansıtmakta olup günümüz şartlarıyla uyumlu değildir. Ayrıca Kanun'da, muhtar ile muhtarın görevleri son derece basit ve yüzeysel biçimde düzenlenmektedir. Bu durum, çalışmaya katılan muhtarların neredeyse tamamı tarafından dile getirilmiş olup hepsinin ortak fikri, kanunun günümüz koşullarına göre yenilenmesi gerektiğidir. Esasında günümüzde muhtarların mevcut sorunlarının pek çoğunun temelinde mevzuat yetersizliğinin olduğu söylenebilir. Bu nedenle 4541 sayılı Kanun'un ivedilikle yenilenmesi gerekmektedir.

Çalışmada elde edilen verilerden muhtarların sorunlarından birisinin de, mahalle muhtarının yönetim sistemi içindeki yerinin tam olarak belli olmaması olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Zira mülakata katılan muhtarlar arasında dahi muhtarın yeri konusunda bir fikir birliğinin bulunmadığı gözlemlenmiştir. Muhtar, bir taraftan tıpkı diğer yerel yöneticiler gibi doğrudan halk tarafından seçimle belirlenmekte yani meşruiyetini halka dayandırmakta iken diğer taraftan kaymakamlığın sıkı denetimi altındadır. Bu da muhtarın, seçilmiş yerel yönetici mi? yoksa merkezi idarenin mahalle düzeyindeki memuru mu? sorunsalını ortaya çıkarmaktadır. Muhtarlık teşkilatı, kuruluşunda merkezi idarenin mahalle düzeyindeki temsilcisi olacak şekilde düzenlenmiştir. Zira o dönemde Osmanlı'da yerel idare diye bir kavramdan henüz söz edilememektedir. Yine muhtarların yerine getirdiği görevler göz önüne alındığında daha ziyade merkezi yönetim tarafından yürütülen görevler olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Üstelik atanmaları doğrudan padişah beratı ile gerçekleşmektedir. Bunlar dikkate alındığında, muhtarın, daha ziyade merkezi yönetimin mahalledeki temsilcisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır; ancak Cumhuriyet döneminde bu durumun değişmeye başladığı söylenebilir. Özellikle 1963 yılında muhtarların, doğrudan halk tarafından seçimle

belirlenmesi usulüne geçilmesi ve bu usulün aynı şekilde 1984 tarihli 2972 sayılı Kanun’la devam ettirilmesi, mahalle muhtarlarının meşruiyetini halka dayandırmasına ve yerel bir idareci konumuna gelmesine imkan sağlamıştır. Ayrıca 5393 sayılı Belediye Kanunu ile muhtarların yerel idarelere yaklaştırıldığı ve birçok yönden belediye ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Ancak yapılan tüm düzenlemeler, muhtarların yeri konusundaki tartışmaları bitirememiş ve bu konu, muhtarlar açısından bir sorun olmaya devam etmiştir. Bu ikilemin, ayrı bir çalışma konusu olarak araştırılmasında yarar olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Çalışmada elde edilen verilerden mahalle muhtarlarının sorunlarından birisinin de, muhtarların karar alma süreçlerinde yer almaması ya da çok az yer alıyor olmasıdır. Esasında muhtar, mahalleyi, mahallede yaşayanları ve mahallenin sorunlarını en iyi bilen kişilerdendir. Dolayısıyla mahalleye yönelik alınacak bir kararın olumlu ve olumsuz etkilerini önceden öngörebilmesi mümkündür. Bu nedenle karar alma süreçlerine dahil edilmesinin önemli faydaları olabilir. Örneğin daha sağlıklı ve sonuç odaklı kararların alınmasını, ya da karara ilişkin oluşabilecek muhalefet ile eleştirilerin azaltılmasını ve kararın daha etkin bir biçimde uygulanmasını temin edebilir. Bu bağlamda mahalle muhtarlarına belediye meclisinde yer verilmesi suretiyle karar alma süreçlerine dahil olmaları sağlanabilir. Elbette ki tüm muhtarların belediye meclisinde yer alması mümkün değildir; zira bu, pekçok olumsuzluğu yol açabilir. Örneğin Karşıyaka Belediye Meclisinin üye sayısı 37 olup ilçe sınırları içerisinde 27 mahalle bulunmaktadır. Mahalle muhtarlarının tamamının meclis üyesi olması halinde toplam üye sayısı 64 olacak ve muhtarlar, meclisin çoğunluğunu elinde bulunduracaktır. Bu durumda meclisinin seçimlik üyeleri tamamıyla işlevsiz hale gelecektir. Ancak mevcut uygulamada da muhtarların, kendi mahallesine yönelik alınan kararlarda dahi hiçbir söz hakkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla muhtarlar, en azından kendi mahallelerine yönelik kararlarda da olsa mutlaka belediye meclisinde yer almak ya da temsil edilmek istemektedir.

Muhtarların, iki şekilde belediye meclisinde yer almaları sağlanabilir. Birinci yöntem, muhtarlar sadece kendi mahallesine yönelik gündem olması halinde belediye meclisine katılabilir, görüş bildirebilir ve oy kullanma yetkisine sahip olabilir. Bu yöntemle hem meclisinin yapısında ciddi bir değişiklik meydana gelmez hem de muhtar, kendi mahallesine yönelik alınan karara ilişkin görüşünü açıklayabilme ve kararda lehte ya da aleyhte oy kullanabilme imkanına kavuşmuş olur. Ancak bu yöntem, hangi gündem konularının hangi mahallelere ilişkin olduğu, gündemin bütün mahallelere yönelik olması halinde mahalle muhtarlarının tamamının meclise katılması gerekeceği, bu durumda yine seçilmiş üyelerin işlevsiz kalacak olması gibi olumsuz yönleri içinde barındırmaktadır. İkinci yöntem muhtarların, belediye meclisinde temsil edilmesi yöntemidir. Temsil edilmede temsilde adalet ilkesi gereği sabit sayı yerine değişken sayı kuralı tercih edilebilir. Temsil oranının belirlenmesinde büyükşehir belediye meclisinin oluşumu örnek alınarak,

belediye meclisi üye sayısının beşte biri kadar muhtar, belediye meclisinin doğal üyesi olarak kabul edilebilir. Örneğin Karşıyaka Belediye Meclisinin 37 üyesinin beşte biri 7 üyedir. Dolayısıyla Karşıyaka Belediye Meclisinin üye sayısı; 37 meclis üyesi ile 7 muhtar olmak üzere 44 üyeden meydana gelebilir. Böylelikle hem muhtarlar mecliste temsil edilmiş olur hem de doğal üye olan muhtarların meclis üye yapısını bozması ya da seçilmiş üyeleri işlevsiz hale getirmesi gibi bir sorun bertaraf edilmiş olur.

Büyükşehir belediyesi statüsüne sahip olan illerde muhtarlar, aynı yöntemle büyükşehir belediye meclisinde de yer alabilirler. Bu da muhtarlar, belediye meclisindeki temsilci sayısının beşte biri ile büyükşehir belediye meclisinde temsil edilir şeklinde düzenlenebilir. Örnekten hareketle Karşıyaka Belediye Meclisinde 7 üye ile temsil edilebilecek olan Karşıyaka ilçesi muhtarları, beşte biri olan 1 üye ile büyükşehir belediye meclisinde temsil edilebilirler.

Modelin ve formülasyonun kabul görmesi halinde belediye ve büyükşehir belediye meclisi üyesi olacak muhtarların tespitinde ise seçim usulü kullanılabilir. Bir diğer ifadeyle Karşıyaka ilçesindeki 27 muhtar, kendi içinden seçimle 7 üyeyi tespit edebilir. Bu seçimlerin yargı gözetiminde yapılması uygun olacaktır ve seçilenlerin isimlerinin ilçe seçim kurulu tarafından belediye başkanlığına bildirilmesi şeklinde bir işleyiş oluşturulabilir. Ayrıca bu seçimlerdeki seçiliş sırası dikkate alınarak en yüksek oyu olarak birinci sırada seçilen muhtar, aynı zamanda büyükşehir belediye meclisinin üyesi olabilir ve böylelikle ilçesindeki tüm muhtarları büyükşehir belediye meclisinde temsil edebilir.

Muhtarlıkların ve muhtarların, muhtara ödenen aylık hariç tek geliri işlemlerden alınan harçlar olup muhtarlıkların ve muhtarların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için başka bir ödenek bulunmamaktadır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, mahalle muhtarlarının sorunlarından birisinin de, mali sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Son dönemde hem bazı önemli görevlerin başka kurumlara devredilmiş olması hem de e-Devlet uygulamalarının yaygınlaşmasıyla muhtarlar tarafından gerçekleştirilen işlemler, oldukça azalmıştır. Bu, muhtarlıkların gelirlerinde önemli bir düşüşe yol açmıştır. Bu nedenle birçok muhtar; telefon, internet, elektrik, su, ulaşım, büro malzemeleri gibi birçok ihtiyacını kendisi karşılamak zorunda kalmaktadır. Birçok muhtar, bilgisayar, yazıcı, tarayıcı, fotokopi gibi teknolojik araçları kendileri almakta, bunların bakımlarını yine kendileri yaptırmakta ve arızalanmaları halinde masraflarını kendileri karşılamaktadırlar. Muhtarlar, ayrıca, görevi gereği gidip geldiği yerlerdeki bütün harcamalarını da yine doğrudan kendisi karşılamaktadırlar. Dolayısıyla günümüzde mali sorunların, muhtarları ciddi derecede zorlamakta olduğu söylenebilir. Elbette ki belediyeler, 5393 sayılı Belediye Kanunu'ndan hareketle muhtarlıklara, mali anlamda destek olmaya ve muhtarlığın ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda Karşıyaka Belediyesinin muhtarlara; yer temin etmesi, bilgisayar, yazıcı gibi teknolojik araç gereç desteği vermeye çalışması, elektrik ve su paralarını karşılaması ve zaman zaman sarf malzeme desteğinde

bulunuyor olması anlamlı ve değerlidir. Ancak Belediye Kanunu'nun bu destekleri zorunluluk şeklinde değil de bütçe imkanları çerçevesinde belediyenin takdir yetkisine bırakmış olması, belediye ile muhtarlık arasındaki ikili ilişkilerin tercihlere, güç çekişmelerine ve siyasal manevralara kalma riskini gündeme getirmekte olup muhtarlar açısından belediye ile iyi ilişkiler kurma konusunda özel çaba gösterme gereği gibi yeni bir sorunu ortaya çıkarmaktadır.

Mahalle muhtarlarının bir diğer sorunu, mahalle nüfusunun fazlalığıdır. Her ne kadar muhtarların önemli bir kısmı, nüfusunun fazla olmadığını ve düşürülmesi gerektiğini ifade etse de, belli bir nüfusun üstündeki mahallelerde muhtarların görevini gereği gibi yerine getirebilmeleri mümkün olmayabilmektedir. Bazı mahallelerin nüfusu, otuz-kırk bin civarına ulaşmış olup kalabalık nüfuslu mahallelerde görev yapan muhtarların; mahallesinin tamamını gezebilmesi, mahallede yaşayanları tanıyabilmesi, sorunları tespit edebilmesi ve hatta sadece tebliğat evraklarıyla başa çıkabilmesi dahi pek mümkün değildir. Bu bakımdan mahallenin üst nüfusunun muhakkak sınırlandırılması gerekmektedir; ancak diğer taraftan nüfusu oldukça az olan mahallelerin de farklı sorunlarla karşı karşıya olduğu görülmektedir. Örneğin bir muhtar, bütün uğraşlarına rağmen sadece belli bir nüfusun altında olduğu gerekçesiyle mahallesine sağlık ocağı getirmediğini dile getirmiştir. Dolayısıyla mahalle nüfusunun kalabalık olmasının prestij veya azlığının zayıflık göstergesi olarak da görülmesi mümkündür. Bu nedenle mahalleler oluşturulurken optimal bir ölçek çerçevesinde hareket edilmeli ve temel bir nüfus kriteri (örneğin en düşük 5bin, en yüksek 20bin) belirlenmelidir. Mahallenin nüfus bakımından sınırlandırılması elbette ki, Türkiye'de mahalle sayısında bir artışa yol açacağı, bu artışın, kamuya mali yük getireceği de muhakkaktır. Lakin mahalle yönetiminden beklenen faydaların sağlanabilmesi için belli bir nüfusla sınırlandırılması zorunludur denebilir.

Çalışmada elde edilen verilerden mahalle muhtarlarının önemli sorunlarından birisinin de, özlük haklarının yetersizliği olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Özlük hakları denince ilk olarak muhtarlara her ay ödenen aylık akla gelmektedir. Bu konudaki en önemli sorun, aylık ödemenin maaş değil ödenek olarak gerçekleştirilmesidir. Muhtarlar, aylık ödemenin maaş şeklinde gerçekleştirilmesini talep etmektedir. Çünkü ödemenin, ödenek olarak gerçekleştirilmesi halinde muhtarın, hasta ya da izinli olduğu dönemlerde bu ücretten yararlanamaması gibi bir sorun ortaya çıkmaktadır. Oysaki muhtarlar, nasıl ki diğer devlet memurlarında bir kesinti yapılmıyor ise kendilerinde de bir kesinti yapılmamasını istemektedir. Bu sorun, aylık ödemenin, ödenek yerine maaş şeklinde yapılmasıyla tamamıyla ortadan kaldırılabilir. Bu konudaki bir diğer sorun da yapılan aylık ödemelerin yetersizliğidir. Son dönemde muhtarlara yapılan ödemelerde ciddi bir artış sağlandığı muhakkaktır. Ancak buna rağmen halen yetersizlik devam etmektedir. Özellikle muhtarların, muhtarlığın birçok giderini kendisinin karşıladığı göz önüne alındığında sorunun ciddiyeti daha

net biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda muhtarlara yapılan aylık ödemenin, en azından en düşük devlet memuru maaşı kadar olmasının daha isabetli olacağı söylenebilir.

Mahalle muhtarlarının bir diğer özlük sorunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun bazı yükümlülüklerinin kendilerine yüklenmesine karşılık ilgili Kanun'un memurlara verdiği haklardan yararlanamamalarıdır. Mülakata katılan muhtarların büyük bölümü 657 sayılı Kanun'un memurlara sağladığı haklardan yararlanmak istemektedir. Esasında bu sorunun kaynağında da muhtarın, Türk idare teşkilatındaki yerinin tam belli olmaması konusunun yer aldığı söylenebilir. Dolayısıyla mahalle muhtarlarına yönelik yapılacak yasal düzenlemeyle bu sorun ortadan kaldırılabilir. Ayrıca muhtarlar, yeşil pasaport alabilme, görevi gereği gitmek zorunda olduğu yerlerde kamu kurumlarının misafirhanelerinden ve otoparklarından yararlanabilme, yine görevi gereği seyahatlerde TCDD ve THY'den indirimli bilet alabilme, muhtarlığa alınacak teknolojik cihazlarda ÖTV muafiyeti ya da indiriminden yararlanabilme gibi özlük ve kolaylaştırıcı hakları da talep etmektedirler.

Çalışmanın bulgularına göre mahalle muhtarlarının, günümüzde birçok sorunu olmakla birlikte en önemli sorunu “*yetkisizlik*”dir. Yetkisizliğin temelindeki iki gerekçeden birincisi mevzuat yetersizliğidir. Mevzuatın oldukça eski ve o dönemin koşullarına göre düzenlenmiş olması, muhtar ile muhtarın görevlerini ve yetkilerini oldukça yüzeysel biçimde ele alıyor olması günümüzde muhtarları yetkisizlik sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır. İkinci yetkisizlik nedeni ise, mahallenin tüzel kişiliğinin olmamasıdır. Bu nedenle muhtarlar, bir anlamda mahallenin yöneticisi olmaktan çıkarak mahalle ile devlet kurumları arasında sadece “*iletişimi sağlayan bir memur*” haline dönüşmektedirler. Öyle ki birçok muhtar, yetkisizlik nedeniyle herhangi bir yaptırım gücünün olmadığını ve bu nedenle hiç kimseye birşey yaptırmadığını ifade etmektedir. Çalışmada elde edilen bulgulardan mahalle muhtarlarının, mahallenin sorunlarını “*çözen*” değil, sadece ilgili birimlere “*iletin*” bir kamu görevlisi haline dönüştüğü soncuna ulaşılmaktadır. Bu da muhtarların, diğer yöneticiler ve diğer kamu görevlileri tarafından bir yönetici olarak görülmemesi gibi başka bir soruna daha yol açmaktadır.

Muhtarların yetkisiz olmalarının ortaya çıkardığı bir diğer sorun, vatandaşlarla sürekli olarak karşı karşıya gelmeleridir. Zira mahallede yaşayan halk, mahallenin sorunları için doğal olarak mahalle muhtarına başvuruda bulunmakta ve sorunun çözümünü muhtardan beklemektedir. Özellikle eğitim ve gelir düzeyi düşük mahalleler ile yaşlı nüfusu fazla olan mahallelerde, mahalle sorunları için muhtarlığa başvuru oranı oldukça yüksektir. Zira halkın gözünde mahalledeki sorunların çözüm mercii muhtarlık olarak görülmektedir. Oysaki muhtarın, bu sorunları “*çözümleyebilme*” değil, sadece ilgili kurumlara “*iletebilme*” yetkisi bulunmaktadır. Muhtarın iletmesine rağmen ilgili kurumlar tarafından sorunların çözülmemesi halinde ise halk, sorunların muhatabı yerine muhtarı sorumlu tutmakta ve onu eleştirmektedir. Bu da çoğu

zaman halk ile muhtarın karşı karşıya gelmesine, aralarındaki iletişimin zarar görmesine ve muhtarın, halkın gözündeki itibarının düşmesine yol açmaktadır.

Son söz olarak mahalle muhtarlığı teşkilatının, geçmişten günümüze devlet ile halk arasındaki iletişimin ve etkileşimin sağlanmasında oldukça önemli bir yerinin olduğu ve birçok önemli görevi yerine getirdiği muhakkaktır. Zira 1933 yılında kaldırılan mahalle muhtarlığı teşkilatının 1944 yılında yeniden kurulmak zorunda kalınması bunun açık bir ispatı olsa da son dönemde kuruluş gerekçelerinden bir hayli uzaklaştığı söylenebilir. Özellikle e-Devlet uygulamalarının her geçen gün yaygınlaşması, muhtarlık teşkilatının işlevselliğinin tıpkı 1933 yılında olduğu gibi yeniden sorgulanmasına neden olmaktadır. Zira mülakattan elde edilen verilerden e-Devlet uygulamaları sonrasında muhtarların görevlerinin fiilen azaldığı ve halkın muhtarlığa uğrama sıklığının düştüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle araştırılması gereken konulardan birisinin de e-Devlet uygulamaları ile muhtarlığın işlevselliği olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Ancak muhtarlık teşkilatı devam ettirilecekse, mahalle muhtarlığını düzenleyen ilgili mevzuatın ivedilikle yenilenmesi ve bu mevzuat yenileme sürecinde yukarıda açıklanmaya çalışılan sorunların giderilmesi gerekecektir.

YAZAR BEYANI

Araştırmacı makaledeki tüm katkının kendine ait olduğunu bildirmiştir. Araştırmacı herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Bu çalışma için Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Üniversitesi Etik Kurulunun 02.10.2023 tarihli toplantısının 30 nolu kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Akman, Ç. (2018). Mahalle yönetimi ile ilgili yeni bir yasal düzenleme gerekli mi? Isparta ili özelinde bir araştırma. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 10(19), 516-534.
- Arıkoğa, E. (1999). Yerel yönetim açısından mahalle muhtarlığına bir bakış. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 8(3), 103-125.
- Aslan, C. (2021). Mahalle muhtarlığı hukuksal ve işlevsel analizler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(2), 18-27.
- Avşar, Y. & Taş, E. İ. (2020). Türkiye’de 6360 sayılı yasa kapsamında mahalle ve köy yönetiminde yaşanan değişim ve dönüşüme muhtarların bakışı. *Türk Kamu Yönetimi Dergisi*, 1(1), 7-28.
- Bal H., Aygül H. H., Uysal T. M. & Oğuz Z. N. (2012). Muhtarların sosyal-ekonomik özellikleri ve mahalle-kentsel sorunlara yaklaşımları (Isparta örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 17-40.

- Belediye Kanunu (2005). Kanun No: 5393, R.G. Tarihi: 13/07/2005, R.G. Sayısı: 25874.
- Çadırcı, M. (1970). Türkiye’de muhtarlık teşkilâtının kurulması üzerine bir inceleme. *Belleten*, Cilt: 35 (135), 409-420.
- Eryılmaz, B. (1988). Türkiye’de köy ve mahalle muhtarlarının ortaya çıkışı ve gelişimi. *Türk İdare Dergisi*, 60 (378), 465-476.
- Eryılmaz, B. (2006). *Tanzimat ve yönetimde modernleşme*. Ankara: İşaret Yayınları.
- Göküş, M., Bayrakçı, E. & Alptürker H. (2013). Mahalle yönetimi ve mahalle muhtarlarının vatandaşlar tarafından değerlendirilmesi. *SDÜ İİBF Dergisi*, 18(2), 31-45.
- Gözler, K. (2018). *Mahalli idareler hukukuna giriş*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2022). Kanun No: 7394, R.G. Tarihi: 15/04/222, R.G. Sayısı: 31810.
- İçişleri Bakanlığı, (2023). <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> adresinden erişildi. Erişim Tarihi: 17/07/2023.
- Kavruk, H. (2018). *Mahalle yerleşimi ve yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Köklü T. E. & Gül H. (2017). Türkiye’de mahalle muhtarlığının dönüşümü ve yeni muhtarlık algısı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi KAYFOR 14 Özel Sayısı*, Sayı: 4, 719-733.
- Köy ve Mahalle Muhtarları Ödeneklerinin Ödenme Usulü ve Mahalle Muhtarlarının Harç Tahsilatı ile Prim Ödenme Biçimi Hakkında Yönetmelik (1979). R.G. Tarihi: 04/04/1979, R.G. Sayısı: 16599.
- Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun (1984). Kanun No: 2972, R.G. Tarihi: 18/01/1984, R.G. Sayısı: 18285.
- Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası (1977). Kanun No: 2108, R.G. Tarihi: 10/09/1977, R.G. Sayısı: 16599.
- Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat devrinde osmanlı mahalli idareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ortaylı, İ. (2012). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Şahin, Y. & Asarkaya, S. (2019). Mahalle muhtarlığı kurumunun tarihi gelişimi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), s. 23-32.
- Şahyar Akdemir, D. & Cengiz, A. A. (2021). Katılım perspektifiyle kadın muhtarların meslek ve rol algılarına ilişkin keşifsel bir çalışma. *Journal of Social Policy Conferences*, 81, 421-449. <https://doi.org/10.26650/jspc.2021.81.871612>
- Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Olan 4541 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun (1947). Kanun No: 5046, R.G. Tarihi: 14/05/1947, R.G. Sayısı: 6606.

Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair 4541 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kanunların Kaldırılması Hakkında Kanun (1963). Kanun No: 287, R.G. Tarihi: 26/07/1963, R.G. Sayısı: 11464.

Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun (1944). Kanun No: 4541, R.G. Tarihi: 15/04/1944, R.G. Sayısı: 5682.

TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahalle>, Erişim Tarihi: 17/07/2023 adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu (TDK), <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 17/07/2023 adresinden erişildi.